

6/2000

SOTSIAALTÖÖ

Eessõna

SISUKORD

Viimasel ajal räägitakse palju sellest, et kogu maailma rahvastik vananeb ning Eesti on sel alal üks liidritest. Rahvastiku vananemisest, nagu vananemisest üldse, kõneldakse enamasti kui millestki hirmutavast ja halvast. Lapsed on meie tulevik, tööinimene maksumaksja, milleks meile vanad?

Palun vabandust lugejate ees, sest selle ajakirja lugejad tõenäoliselt nii ei arva. Küll kohtab sellist mõtteviisi ametiasutustes. Eesti Gerontoloogia ja Geriaatria Assotsiatsiooni poolt läbi viidud eakate uurimus kinnitab, et arstil on sageli raske eakat inimest haiglaravile või konsultatsioonile saata. Iga kolmas sotsiaaltöötaja arvas, et Eesti eakate seisund on teiste eärühmadega võrreldes halb.

Kas vananev ühiskond on hea või halb tulevik? Asja üks külg on see, et pensioni saajate arv ühe maksumaksja kohta üha suureneb. Asja teine külg aga see, et igaühel meist on suurem tõenäosus elada vanaks. Kellele teist võiksin ma soovida, et ärge elage vanaks? Tegelikult on rahvastiku vananemine arenenud riigi tunnuseks. Küsimus on selles, kas ühiskond tahab ja oskab eakate potentsiaali ära kasutada. Peetakse tõenäoliseks, et just eakate aktiivne osalemine ühiskonnaelus (nii palgatöö kui vabatahtliku töö tegijatena) määrab riigi edukuse eelolevate aastakümnete jooksul.

On üks eesmärk, mille suhtes iga üksiku inimese ja ühiskonna soovid langevad kokku – säilitada eluga iseseisva toimetuleku võime võimalikult kauaks. Eduka vananemise korral säilib see võime vähemalt 85-90nda eluaastani. Selle eesmärgi saavutamise kõige kiiremaks teeks on eakate tervishoiu- ja hoolekandeteenuste integreerimine ehk teisisõnu geriaatrilise abi süsteemi loomine. Toimetulekuraskustes eaka inimese probleemid on enamasti niivõrd põimunud, et arst, õde või sotsiaaltöötaja üksinda ei oska leida optimaalset lahendust.

Armsad sotsiaaltöö tegijad! Soovin, et meie koostöö eakate hüvanguks oleks veelgi tihedam ja viljakam. Soovin kõigile palju ilusaid aastaid ja edukat vananemist.

Kai Saks

Tartu Ülikooli Sisekliiniku arst

Eesti Geriaatria ja Gerontoloogia Assotsiatsiooni esimees

SISUKORD

RIIK JA SEADUS

Muutub töövõimetus- ja toitjakaotuspensionide arvutamine

Lauri Leppik

Toetustest puuetega inimestele

Lydia Tiits

TEADUS

Sotsiaaltöö uus definitsioon

Refereerinud Merle Pihlak

Sotsiaaltöötajate ja -hooldajate vajadus Eestis

Kersti Põldemaa

Laste kodutus - kas suletud ring?

Eda Heinla

Elu stressis: alaealiste lastega üksikemade perede toimetulek

Niina Derman

Naised pere ja töö vahel

Leeni Hansson

Eakate enesetoetuse võimalusi

Taimi Tulva

Eluasemeteenused vaimse tervise probleemidega inimestele

Peter Ilves

HEATEGEVUS

Aasta 2001 - vabatahtlike aasta

Octave Regout

Kodukont peab oluliseks eakate kaasamist ühiskonnaellu

Eha Paas

Tõnu Otsason

Päästearmee - sotsiaalne ja vaimulik töö

Arja Laukkanen

Pärnu Shalomi Abikeskus

Anne Aas

REGIOONID

Pärnakate koostöö hollandlastega

Toivo Riima

Kõik ühe eest ka üks kõigi eest

Sigrid Petoffer

Invataksoteenuse areng Pärnus

Kätlin Alvela

Irene Peterson

SÜNDMUS

Sotsiaaltöö küsimusi haiglas

Heli Vahter

KOGEMUS

Allikaõpetuse kuldreegel

Aleksander Vassenin

MÕTTEVAHETUS

Kes on sotsiaaltöötaja ja millised on nõuded tema tööle?

Valter Parve

MÕTTEVARA

Jakob Hurt

Koostanud Jüri Raudsepp

Riik ja seadus

MUUTUB TÖÖVÕIMETUS- JA TOITJAKAOTUSPENSIONIDE ARVUTAMINE

Lauri Leppik

Sotsiaalministeeriumi nõunik

Tänavu 1.aprillil jõustus riikliku pensionikindlustuse seadus. Üheks oluliseks selle seadusega kaasnenud muutuseks on varasema invaliidsusgrupi alusel määratud invaliidsuspensionide asendamine töövõime kaotuse protsendist sõltuva töövõimetuspensioniga. Uue seaduse jõustumisel viidi kõik tööealised invaliidsuspensionärid üle kas töövõimetuspensionile või rahvapensionile sõltuvalt sellest, kas isikul oli olemas nõutav pensionistaaž või mitte. Varasem laps-invaliidi pension asendati puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse alusel makstavate puudega lapse toetusega. Siiski, seoses sellega, et puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus jõustub täies mahus alles alates 2001.aastast, jätkati 2000.aastal paljudele tööeas inimestele töövõimetuspensionide maksmist varasema seaduse alusel kehtestatud määras vastavalt invaliidsusgrupile. Teatavasti pidi varasema kava kohaselt jõustuma samaaegselt kaks uut seadust: riikliku pensionikindlustuse seadus ja puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus. Kui seni oli invaliidsuspensionil kaks funktsiooni – nii töövõime kaotuse tõttu saamata jääva sissetuleku osaline kompenseerimine kui ka puude ja sellest tingitud kõrvalabi vajaduse kompenseerimine –, siis reformi üheks eesmärgiks oligi jagada need kaks ülesannet kahele eri hüvitise. Oluline on ka see, et pensione ja sotsiaaltoetusi rahastatakse eri allikatest: pensione sotsiaalmaksu summadest, sotsiaaltoetusi riigieelarve üldistest tuludest.

Muudatused olid vajalikud

1.jaanuarist 2001 jõustuvad ka mõned muudatused töövõimetus- ja toitjakaotuspensionide arvutamises. Miks siis nende pensionide arvutamist muudetakse enne, kui uus seadus täielikult jõustudagi jõuab? Tuleb tunnistada, et Riigikogu eelmise koosseisu sotsiaalkomisjon, kelle käes olid ohjad riikliku pensionikindlustuse seaduse eelnõu väljatöötamisel, pööras peamist tähelepanu just vanaduspensionile. Töövõimetus- ja toitjakaotuspensionid jäid eelnõu menetlemisel tahaplaanile, mistõttu jäi selles osas nõrgaks ka seaduse võimalike mõjude analüüs.

Mis on siis probleemiks senise töövõimetuspensionide arvutamise korraga? Esiteks selgus, et mõnel juhul - peamiselt just madalama töövõime kaotuse protsendiga (40-60%) isikute puhul - oleks uue seaduse alusel arvutatud pension isegi koos puuetega inimeste sotsiaaltoetusega olnud madalam senisest invaliidsuspensionist. Teiseks, teatud juhtudel satuvad pikema tööstaažiga isikud vähem töötanute ebasoodsamasse olukorda. Kolmandaks, erinevus staažinõude täitnud isikutele määratud töövõimetuspensionide taseme ning staažinõude mittetäitnud isikule määratud rahvapensionide taseme vahel on sageli väga väike (alla 10%), see ei ole aga kooskõlas töövõimetuspensionide kindlustusprintsipiga. Ja neljandaks, senine kord ei taga kooskõla Euroopa Sotsiaalkindlustuskoodeksi sätetud Euroopa sotsiaalkindlustuste miinimumstandarditega.

Seni seaduses sätestatud töövõimetuspensionide arvutamise kord nägi ette, et kui isiku tegelik pensioniõiguslik või pensionikindlustusstaaž on alla 15 aasta, siis lähtutakse pensionide arvutamisel 15 staažiaastast. Seejuures laiendatakse isiku staaži 15 aastale, säilitades seejuures tegeliku proportsiooni pensioniõigusliku ja pensionikindlustusstaaži vahel. Näiteks kui inimesel on 4 aastat pensioniõiguslikku staaži ja üks aasta pensionikindlustusstaaži (ehk kokku 5 aastat), siis laiendatakse seda 15 aastani nii, et pensionide arvutamisel lähtutakse 12 aastast pensioniõiguslikust staažist ja 3 aastast pensionikindlustusstaažist. Samas osutusid vähemtöötanud isikud sellise staažilaiendamise tõttu teatud juhtudel eelisolukorras olevateks, võrreldes kauem töötanud inimestega.

Uus töövõimetuspensionide arvutamise kord

Uue töövõimetuspensionide arvutamise korra kohaselt võetakse töövõimetuspensionide arvutamise aluseks suurem järgmistest pensionidest:

1. isikul olemasoleva pensioniõigusliku ja pensionikindlustusstaaži alusel arvutatud pension;
2. vanaduspension 30-aastase pensioniõigusliku staaži korral.

Töövõimetuspension moodustab töövõime kaotusele vastava protsendi pensioni arvutamise aluseks võetud suurusest.

Konkreetne algoritm töövõimetuspensionide arvutamiseks on seega järgmine:

- võrreldakse isikul olemasoleva pensioniõigusliku ja pensionikindlustusstaaži alusel üldise kolmeosalise (baasosa + staažiosak + kindlustusosak) pensionivalemi järgi arvutatud pensioni suurust 30-aastase pensioniõigusliku staažiga isiku vanaduspensionide suurusega;
- pensioni arvutamise aluseks võetakse eelnimetatud kahest suurem;
- saadud arv korrutatakse isiku töövõime kaotuse protsendiga;
- kui korrutis osutub väiksemaks rahvapensionide määrast, makstakse töövõimetuspensionide rahvapensionide määrast.

Täiendavalt on sätestatud, et töövõimetuspension ei saa olla väiksem rahvapensionide määrast, mis on praegu 800 krooni. Sellega välistatakse võimalus, et varem riiklike elatusrahade seaduse alusel III grupi invaliidsuspensionide saanud isikute töövõimetuspension võiks langeda senisest madalamale tasemele, ilma et nende isikute olukorras mingit muutust toimuks.

Laias laastus tähendaks see, et nooremas eas töövõimekaotuseks jäänud inimeste puhul, kelle staaž suhteliselt lühike, lähtutakse pensionide määramisel 30-st staažiaastast. Pensionieelses vanuses töövõimekaotuseks jäänud inimeste puhul, kellel üle 30-ne aasta staaži, lähtutakse aga nende tegelikust pensionistaažist.

Muudatus ka toitjakaotuspensionide määramisel

Kuna töövõimetuspensionide ja toitjakaotuspensionide arvutamiseks rakendatakse riikliku pensionikindlustuse seaduse kohaselt samadel alustel, siis tingis töövõimetuspensionide arvutamise korra muutus ka toitjakaotuspensionide arvutamise korra muutumise. Analoogiat rakendades võetakse toitjakaotuspensionide arvutamise aluseks suurem järgmistest pensionidest:

1. toitja surmapäevani omandatud pensioniõigusliku ja pensionikindlustusstaaži alusel arvutatud pension;
2. vanaduspension 30-aastase pensioniõigusliku staaži korral.

Sõltuvalt ülalpeetavate perekonnaliikmete arvust moodustab toitjakaotuspensionide suuruse teatud protsent pensionide arvutamise aluseks võetud suurusest. Samas muudetakse senisest ratsionaalsemaks toitjakaotuspensionide suuruse sõltuvus ülalpeetavate perekonnaliikmete arvust. Ühe ülalpeetava perekonnaliikme korral on toitjakaotuspensionide suuruseks 40% arvestuslikust pensionist, kahe ülalpeetava korral 70% ning kolme või enama ülalpeetava korral 100%. Senised proportsioonid (vastavalt 50, 75 ja 90%) jätsid suhteliselt halvemas olukorda perekonnad, kus toitja poolt ülalpeetavaid perekonnaliikmeid oli kolm või enam, suhteliselt soodsamas olukorras olid pered, kus toitja ülalpidamisel oli vaid üks perekonnaliige.

Vastavus Euroopa Sotsiaalkindlustuskoodeksile

Muudatuste üheks eesmärgiks on tagada töövõimetus- ja toitjakaotuspensionide vastavus Euroopa Sotsiaalkindlustuskoodeksi nõuetele. Sidudes töövõimetus- ja toitjakaotuspensionide arvutamise 30-aastase staažiga isiku vanaduspensionide suurusega, on vastavus Euroopa Sotsiaalkindlustuskoodeksi standardile tagatud niipea, kui vanaduspensionide tase vastab koodeksi standardile. Euroopa Sotsiaalkindlustuskoodeksi (koostatud 1964. a. Strasbourgis, Eesti Vabariigi poolt alla kirjutatud 24.jaanuaril 2000) kohaselt peab sissetuleku teenimise võime täielikult kaotanud isiku pension (ehk riikliku pensionikindlustuse seaduse mõttes täielikult töövõimetus tunnistatud isiku töövõimetuspension) moodustama vähemalt 40 protsenti tavalise meeslihttöölise netotöötasust. Toitjakaotuse korral on koodeksi nõudeks, et kahe lapsega ülalpeetava töövõimetu lese toitjakaotuspension peab moodustama vähemalt 40 protsenti tavalise meeslihttöölise netotöötasust. Vanaduspensionide puhul on koodeksi nõue, et 30-aastase kvalifikatsiooniperioodi täitnud isiku vanaduspension peab moodustama vähemalt 40 protsenti tavalise meeslihttöölise netotöötasust. Seega, kui 30-aastase pensioniõigusliku staažiga isiku vanaduspension vastava protsendi välja annab, siis vastavad koodeksi nõuetele ka täielikult töövõimetu isiku töövõimetuspension ning kahest lapsest ja lesest koosnevale perele määratav toitjakaotuspension.

TOETUSTEST PUUETEGA INIMESTELE

Lydia Tiits

Sotsiaalkindlustusamet

toetuste ja pensionide osakonna nõunik

Käesoleva aasta 1. jaanuaril jõustus osaliselt "Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus". Seaduses sätestatud 9-st sotsiaaltoetuse liigist puudega inimestele jõustusid käesoleval aastal:

- puudega lapse toetus
- hooldajatoetus 3-18 aastast keskmise, raske või sügava puudega last kasvatavale ühele mittetöötavale vanemale
- puudega vanema toetus
- õppetoeetus
- transporditoetus
- telefoni kasutamise toetus

Hooldajatoetus 16-aastase ja vanema raske või sügava puudega inimese hooldajale, puudega 16-aastase ja vanema inimese toetus, rehabilitatsioonitoetus, täienduskoolitustoetus jõustuvad 2001. aastal. Veel käesoleval aastal tehakse nimetatud seadus ka mitmeid muudatusi, kuna Riigikogule on esitatud "Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse muutmise seaduse" eelnõu.

Eelnõu kohaselt makstakse **puudega 16-aastase ja vanema inimese toetust** keskmise, raske ja sügava puudega inimesele, et kompenseerida temale puudest tingitud lisakulutusi. Kui puudega inimene on käesoleval aastal saanud transpordi või telefoni kasutamise toetust ja ta soovib saada ka eelnimetatud toetust, siis tuleb tal elukohajärgsele pensioniametile esitada avaldus, milles ta põhjendab oma lisakulutusi. Eelnimetatud toetust määratakse ja makstakse alates toetusele õiguse tekkimise päevast, kui toetuse taotlus on esitatud 3 kuu jooksul pärast arstliku ekspertiisi otsuse tegemist. Nimetatud toetuse määramise päevast lõpetatakse varem määratud telefoni kasutamise ja transporditoetuse maksmine. Kui aga isikule pole sotsiaaltoetusi varem määratud ja ta taotleb puudega 16-aastase ja vanema inimese toetust, siis on vaja

elukohajärgsele pensioniametile esitada toetuse taotlus ja arstliku ekspertiisi otsus puude raskusastme kohta, milles on näidatud ka lisakulutuste vajadus ja isikut tõendav dokument.

Riigikogule esitatud seaduse muutmise eelnõu kohaselt määratakse ja makstakse **telefoni kasutamise ja transporditoetust** seaduse muudatuse jõustumisel vaid puudega lastele. Neile puudega inimestele, kes nimetatud toetusi juba saavad, makstakse toetust kuni määratud tähtajani või kuni päevani, millest alates neile määratakse puudega 16-aastase või vanema inimese toetus. Kui puudega inimesele määratakse 16-aastase ja vanema inimese toetus tagasiulatuvalt aja eest, mil talle on makstud transpordi ja telefoni kasutamise toetust, tehakse tasaarvestus koos esimese väljamaksega.

Teiseks jõustuvaks toetuseks on **hooldajatoetus**, mida makstakse 16-aastase või vanema raske või sügava puudega inimese mittetöötavale "Perekonnaseaduse" alusel määratud hooldajale või eestkostjale. Seega tuleks enne hooldajatoetuse taotlemist vormistada omavalitsuses puudega inimese hooldus või taotleda kohtus temale eestkoste määramine. Käesoleval aastal võeti vastu ka "Sotsiaalmaksuseaduse" §6 täiendus, mille kohaselt riik maksab sotsiaalmaksu mittetöötava hooldaja eest, kes hooldab raske või sügava puudega 16-aastast või vanemat inimest. Vanaduspensioni ikka jõudnud hooldaja eest sotsiaalmaksu ei maksta. Nimetatud "Sotsiaalmaksuseaduse" täiendus jõustub samuti 01.01.2001

Jõustub ka **rehabilitatsioonitoetus**, mida makstakse puudega inimesele alates 16 aastaseks saamisest kuni vanaduspensionieani. Toetust makstakse tegelike kulude hüvitamiseks. See tähendab, et enne tuleb läbida kursus ja alles seejärel on õigus saada toetust. Seejuures tuleb esitada ka arsti teatis, mis on nimetatud toetuse taotlemisel üheks põhidokumendiks ning dokument, milles on kirjas kursuse maksumus. Rehabilitatsioonitoetust makstakse mitte üle kahe nädala kalendriaastas ja kuni 100% sotsiaaltoetuste määrast kursuse ühe nädala eest.

Neljandat jõustuvat sotsiaaltoetuse liiki, **täienduskoolitustoetust** makstakse vaid töötavale puudega inimesele. See toetus on mõeldud töötava puudega inimese tööalaseks ja tasemekoolituseks ning seda toetust saab mitte sagedamini kui üks kord kolme aasta jooksul. Täienduskoolitustoetust makstakse kuni 12 nädalat vastavalt tegelikele lisakulutustele, kuid mitte rohkem kui 200% sotsiaaltoetuse määrast kursuse ühe nädala eest.

Kui käesoleval aastal on isikule määratud ja makstakse mõnda liiki toetust "Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse" alusel, siis ei anna see õigust määrata talle alates 2001.a. jõustuvaid toetusi taotlust esitamata. Seega eelpool nimetatud toetuste saamiseks tuleb esitada elukohajärgsele pensioniametile toetuse taotlus ja nõutavad dokumendid.

Teadus

SOTSIAALTÖÖ UUS DEFINITSIOON

Rahvusvahelise Sotsiaaltöötajate Föderatsiooni (International Federation of Social Workers) tippkohtumisel Montréalis, Kanadas, kinnitati 2000. aasta juulis uus sotsiaaltöö definitsioon, mis asendab 1982. aastal vastu võetud definitsiooni.

Sotsiaaltöö kui eriala tegeleb sotsiaalsete muutustega ja probleemide lahendamisega inimsuhetes ning inimeste jõustamisega, suurendamaks nende heaolu. Toetudes käitumis- ja sotsiaalsete süsteemide teooriatele, sekkub sotsiaaltöö seal, kus toimub inimeste ja neid ümbritseva keskkonna vaheline interaktsioon. Sotsiaaltöös on põhjaneva tähtsusega inimõiguste ja sotsiaalse õigluse põhimõtted.

KOMMENTAAR

Sotsiaaltöö oma erinevates vormides on suunatud mitmetahulisele ning keerulisele suhtlusele inimeste ja keskkonna vahel. Sotsiaaltöö missiooniks on kõigile inimestele nende täieliku potentsiaali väljaarendamise võimaldamine nende elu rikastamise ja probleemide ennetamise teel. Professionaalne sotsiaaltöö keskendub probleemide lahendamisele ja muutustele. Sotsiaaltöötajad on muutuste agendid nii ühiskonnas tervikuna kui ka nende indiviidide, perekondade ja kogukondade elus, kellega nad kokku puutuvad. Sotsiaaltöö kujutab endast teooria ja praktika süsteemi, mis rajaneb kindlatel väärtustel.

Väärtused

Sotsiaaltöö on välja kasvanud humanitaarsetest ja demokraatlikest ideaalidest ning selle väärtused tulenevad kõigi inimeste väärtustamisest ja nende väärkuse austamisest. Algusest peale, s.o rohkem kui sajandi jooksul on sotsiaaltöö praktika keskendunud inimeste vajaduste rahuldamisele ja inimpotentsiaali arendamisele. Praktilist sotsiaaltööd motiveerivad inimõigused ja sotsiaalne õiglus. Olles solidaarne ebasoodsas olukorras olijatega, püüab sotsiaaltöö eriala vähendada vaesust ning toetada haavatavaid ja diskrimineeritud inimesi, suurendamaks nende sotsiaalset ühtekuuluvust ühiskonnaga. Sotsiaaltöö väärtused on kirjas nii eriala rahvuslikes kui ka rahvusvahelistes eetikakoodeksites.

Teooria

Sotsiaaltöö metodoloogia põhineb süstemaatilisel empiirilisel teadmisel, mis on saadud uuringute ja praktika hindamise teel, kaasa arvatud kohalikust kontekstist sõltuvad teadmised. Sotsiaaltöö teoorias võetakse arvesse inimeste ja nende keskkonna vahelise suhtlemise keerukust, aga ka inimese omadust olla mõjutatud ning ise muuta enda suhtes toimuvat, kaasa arvatud bio- psühhosotsiaalsed tegurid. Sotsiaaltöö tugineb inimarengu ja käitumis- ning sotsiaalsete süsteemide teooriatele, mis aitavad analüüsida keerulisi olukordi ja aidata inimestel kohaneda individuaalsete, organisatsiooniliste, sotsiaalsete ning kultuuriliste muutustega.

Praktika

Sotsiaaltöö tegeleb ühiskonnas eksisteerivate barjääride, ebavõrdsuse ja ülekohtuga. Ta lahendab nii kriise ja hädaolukordi kui ka igapäevaseid isiklike ning sotsiaalprobleeme. Sotsiaaltöö kasutab erinevaid oskusi, tehnikaid ja tegevusi, mis on vastavuses tervikliku lähenemisega inimestele ja nende keskkonnale. Sotsiaaltöö sekkumistehnikad ulatuvad üksikisikule suunatud psühhosotsiaalsetest protsessidest kuni osalemiseni sotsiaalpoliitikas, planeerimises ja arengus. Sotsiaaltöö hõlmab nii nõustamist, kliinilist sotsiaaltööd, grupitööd, sotsiaalpedagoogilist tööd, pereteraapiat kui ka jõupingutusi, aitamaks inimestel saada kogukonnalt teenuseid ja ressursse. Sekkumistehnikad hõlmavad ka institutsioonide administreerimist, kogukonna organiseerimist ning sotsiaalses ja poliitilises tegevuses osalemist, et mõjutada sotsiaalpoliitikat ja majandusarengut. Sotsiaaltöös kasutatav terviklik lähenemine on üldine, aga praktilise sotsiaaltöö prioriteedid varieeruvad eri maades ja eri aegadel vastavalt konkreetse maa kultuurilistele, ajaloolistele ja sotsiaal-majanduslikele tingimustele.

IFSW News 2/2000, 5; refereerinud **Merle Pihlak**

SOTSIAALTÖÖTAJATE JA –HOOLDAJATE VAJADUS EESTIS Hetkeolukord ja tulevikuperspektiiv

Kersti Põldemaa

Sotsiaalministeeriumi

hoolekandeosakonna peaspetsialist

Üks demokraatlikku riiki iseloomustavaid valdkondi on hoolekanne. Eestis on iseseisvusaastate jooksul selles suunas palju korda saadetud. Nagu igas valdkonnas, nii on ka hoolekandes arengu aluseks vajaliku hariduse ja ettevalmistusega töötajate olemasolu.

Viimastel aastatel on mitmes Eesti kõrgkoolis ja ametikoolides avatud sotsiaaltöö eriala, kus koolitatakse kaasaegse kõrg- ja kutsekõrgharidusega sotsiaaltöötajaid ja kutseharidusega sotsiaalhooldajaid.

Käesoleval aastal sai selgeks, et sotsiaalala koolituses valitseb koordineerimatus; koolitajatel puudub ühine kontseptsioon; tööandjad ei ole hinnanud sotsiaaltöötajate koolitusvajadust; koolid on avanud sotsiaaltöö erialal õppegrupe, tegemata kindlaks sotsiaalala koolituse kui terviku vajadusi.

Uuring oli vajalik

Et korrastada sotsiaalala koolitust, oli vaja kirjeldada praegust sotsiaaltöötajate ja hooldajate kontingenti, et selle alusel kindlaks teha hetkevajadused ja mil määral on need rahuldatud. Selleks tellis sotsiaalministeeriumi hoolekandeosakond 2000. aastal vastava uuringu Tartu Ülikooli emeriitprofessorilt Ene- Margit Tiidult.

Uuringu eesmärgiks oli saada ülevaade hetkel töötavatest sotsiaaltöötajatest ja -hooldajatest ja analüüsida nende hariduslikku ning vanuselist jaotumist, et selle põhjal hinnata sotsiaalalal töötajate vajadust aastal 2010. Siinjuures võeti arvesse praeguse kaadri tööelu jätkumise tõenäosus sõltuvalt vanusest ja haridusest.

Uuringu aluseks oli sotsiaaltöötajate ja -hooldajate peamiste tööandjate- omavalitsuste ning mitmesuguste hooldusasutuste juhtide - ankeetküsitlusel laekunud statistiline andmestik.

Küsitlus hõlmas nii omavalitsusi kui olulisemaid hoolekandega tegelevaid asutusi ja organisatsioone, seetõttu ei olnud ka spetsiaalset valimit. Küsitluse viis tehniliselt läbi käesoleva artikli autor koostöös Tallinna Pedagoogilise Seminari üliõpilastega.

Mõningaid väljavõtteid uuringust:

Sotsiaaltöötajate hetkevajadus linnades on praegu kaetud 80 % ulatuses, sotsiaalhooldajate vajadus on kaetud 76 % ulatuses.

Realistlik kasvuprognosis järgmiseks kümneks aastaks on vastavalt 16 % (sotsiaaltöötajad) ja 11 % (sotsiaalhooldajad), kuid vajaduse suurenemist arvestades peaks kasv olema 55 % (sotsiaaltöötajad) ja 52 % (sotsiaalhooldajad).

Sotsiaaltöötajate hariduse osas hakkab silma, et hetkel on nende haridustase üsnagi varieeruv: akadeemilise kõrghariduse kõrval (36 %) on arvestataval määral ka keskeriharidusega ja keskharidust täiendanud töötajaid (kokku 42 %); kuid on ka põhiharidusega (!) ja teaduskraadiga töötajaid.

Kutsekõrgharidus kui suhteliselt uus haridustase on veel vähe esindatud, kuid juba praegu sooviksid linnajuhtid saada kutsekõrgharidusega töötajaid kolm korda senisest enam. Kutsekõrgharidus on akadeemilise kõrghariduse kõrval soosituim haridustase. Linnajuhtide ennustuste kohaselt muutub sotsiaaltöötajate haridustase 2010.aastaks oluliselt. Keskkharidusega või veelgi madalama haridustasemega töötajaid esineb vaid erandjuhul. Domineerib kutsekõrgharidus, märgatavalt suureneb ka teaduskraadiga ning akadeemilise kõrgharidusega sotsiaaltöötajate osatähtsus. Prognoosi kohaselt jätkab praegustest sotsiaaltöötajatest 53 %.

Valdades on sotsiaaltöötajate hetkevajadus kaetud 89 %, hooldajate vajadus aga vaid 57 % ulatuses. Nii linnades kui ka valdades on sotsiaaltöötajate haridustase üsna kirju, domineerib keskkharidusega töötajaskond. Niihästi hetkel optimaalseks kui ka tulevikus soovitavaks peavad vallajuhtid aga kutsekõrgharidust. Sotsiaalhooldajate puhul eelistatakse keskkharidust koos vajaliku täiendõppega, tulevikuperspektiivis aga eelistavad vallajuhtid keskeriharidust ning alles seejärel kutsekõrgharidust. Sotsiaalhooldajate vanuseline jaotumine on sotsiaaltöötajate omaga üsna sarnane, kuid hooldajate seas on eakate osakaal veidi suurem.

Uuringust selgus, et praegu töötab Eesti omavalitsustes ja asutustes kokku 1400 sotsiaaltöötajat ja 2850 sotsiaalhooldajat.

Ankeetküsitluse järgi oleks optimaalne sotsiaaltöötajate arv praegusest umbes 1,5 korda suurem ja optimaalne sotsiaalhooldajate arv aga 1,35 korda suurem. See tähendab, et optimaalne oleks, kui Eestis töötaks käesoleval ajal 2100 sotsiaaltöötajat ja 3850 sotsiaalhooldajat.

Uuringu põhjal selgus, et hetkel töötavatest sotsiaaltöötajatest jätkab sellel erialal töötamist järgmise kümne aasta jooksul ligikaudu 2/3. See tähendab, et keskmiselt peaks lähikümneni jooksul igal aastal tööle asuma 25 akadeemilise kõrgharidusega, 8-9 teaduskraadiga, 100 kutsekõrgharidusega, 5 keskeriharidusega, 8 keskkharidusele lisanduva täiendkoolitusega ja 4 kutseharidusega sotsiaaltöötajat. Arvestades seda, et ka nende hulgast osa lähiaastatel tõenäoliselt välja langeb, tuleks kõiki arve 10- 20 % võrra suurendada.

Praegu töötavatest sotsiaalhooldajatest jätkavad arvestuse kohaselt kümne aasta pärast sellel kutsealal töötamist ligikaudu pooled. Seega on tarvis juurde koolitada ümmarguselt 3000 töötajat.

LAPSE KODUTUS - KAS SULETUD RING?

Eda Heinla

*TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut
perekonna- ja kultuurisotsioloogia osakonna teadur*

Viimase kümnekonna aasta jooksul Eestis toimunud poliitilised ja majanduslikud muutused on kaasa toonud elanikkonna kiire kihistumise. Oma eluga n.ö keskmisel tasemel toime tulevate inimeste taustal on teravalt eristumas kaks äärmuslikku gruppi: väga aktiivsed, majanduslikult edukad kodanikud ja täiesti passiivsed, eluga mittetoimetulevad inimesed, kes on kaotanud jõu ja tahtmise midagi oma elus muuta või saavutada. Täiskasvanute hulgas toimuv kihistumine laieneb paratamatult ka lastele. Nendesse elanikkonna eri gruppidesse kuuluvate laste kodused elamistingimused, samuti nende vaba aja tegevused, vanemate kasvatustüübid, laste enesehinnang ning tulevikuperspektiivid on erinevad.

Tallinnas liikudes võib näha lapsi, kellel ei ole kuhugi kiire, tänaval viibimine tundub olevat neile omaette tegevus, elustiil, nad otsekui ei kuulu kellelegi. Neid lapsi vaadates tekib terve rida

küsimusi: Mis toimub nende laste kodudes? Kuidas nad tulevad toime oma eluga? Missugused inimesed nendest kasvavad?

Artikkel põhineb käesoleval aastal korraldatud tugevate sotsiaalsete riskiteguritega ja hooldamata laste intervjuudel, milles on juttu nende kodutusest, selle kompenseerimise võimalustest ja tulevikuperspektiividest. Intervjueeriti ühe Tallinna laste rehabilitatsioonikeskuse sotsiaalprogrammides osalenud seitset last. Lapsed olid vanuses 10 - 15 e.a., neist üks oli tüdruk ja kuus poisid, rahvuselt viis eestlast, kaks venelast.

Laps ja riskitase

ÜRO aruandes "Lapsed Eestis" kasutatud tüpoloogial kuuluvad need lapsed kahte riskirühma: majandusliku toimetuleku risk (laps kasvab peres, kus ülalpeetavaid on rohkem kui rahateenijaid) ja sotsiaalse seisundi risk (mitte ükski pereliige ei tööta, millest tulenevalt on katkenud kogu perekonna normaalne suhe ühiskonnaga). (Tiit 2000)

Estelle Laane probleemkäitumisega laste ennetustööd käsitlevas magistritöös on välja toonud laste riskialade määratlemise alused, mille järgi kirjeldatakse intervjueeritud lapsi nende riskitasemetest lähtuvalt. Täiendava materjalina on sulgudes toodud ühe Tallinnas töötava lastekeskuse sotsiaalprogrammides aastatel 1997 - 1998 osalenud laste jaotumine riskigrupis (Laane, 2000).

Kaks venda ja õde on keskmise riskitasemega lapsed, kes ei tule ise toime oma isiksuslike ja koduste probleemide lahendamiseks. Lastel on probleeme oma emotsioonide ohjamisega, käitumisega, õppimisega. Võimaluse korral eelistavad viibida väljaspool kodu ja kooli (28%).

Kaks venda on kõrge riskitasemega lapsed, kelle elukeskkond on ebastabiilne ning kellel on väljakujunenud probleemkäitumine. Lisandunud on pikaajaline koolist puudumine, kriminaalsed teod (vargused, peksmised, vandalism), uimastite tarvitamisest on kujunemas sõltuvus. Lapsed eemalduvad üha enam täiskasvanute maailmast, laste ja nende vanemate vahelised sidemed on väga nõrgad, eelistatakse kuuluda kampa (48%).

Kaks poissi kuuluvad hooldamata laste gruppi, kellel praktiliselt puudub kodu ja vanemate toetus. Mõlemad lapsed ei ole aastaid koolis käinud, nende põhitegevuseks on hulkumine, kerjamine, varastamine ja uimastite tarvitamine. Välja on kujunenud sõltuvus toksilistest ainetest. Nad tõmbavad oma käitumise ja hoiakutega kaasa kõrge ja keskmise riskitasemega lapsi, on neile eeskujuks ja kriminaalsetele tegudele õhutamaks (18%).

Kodutus

Kodu on võõras koht

Kõrge riskitasemega ja hooldamata lapsed räägivad oma kodusest olukorrast ja vanematest kui neile võõrast, nende isiklikust elust väljaspool olevast keskkonnast.

Andrei(14): Kodu on normaalne, st kodune olukord on "tavaline, talutav, ei ole põhjust sellest eraldi rääkida". Elan ühiselamus, naabrid on narkomaanid ja joodikud. Öösel on tavaliselt koridoris kisa, keegi karjub, lööb vastu uksi, kõik sõimavad. Kui ema ja teised jooma hakkavad, siis ma ei lähe koju. Mul on oma voodi, mõnikord magab seal vend või mõni teine inimene. --- Nad hakkasid jälle jooma. Ma ei lähe enam mitte kunagi koju. Mul ükskõik, kus ma elan. --- Ma ei tea, kuidas nad saavad raha viina ostmiseks. Mind see ei huvita. Vend vist töötab kusagil, ei tea kus.

Oleg (14): Mul on kõik kodus hästi, ma ei ole mitu päeva kodus olnud, vist nädal. ---Isa raha või? Aga mis see minu asi on. Nagunii seda ei ole. See on tavaline. Miks sa seda üldse küsid?

Lapsed ei pahanda, ei kurda - hinnangu andmiseks kasutavad sõnu "normaalne", "tavaline" ega suuda arutleda selle üle, kuidas vanemad võiksid raha saada. Lastele ei ole teadvustunud või nad on oma teadvusest välja tõrjunud turvatunde, füüsilise heaolu vajaduse ja ka kodu olemasolu. Vanematega suheldes tunnevad nad ennast ebakindlalt või on muutunud täiesti mittekontaktseks.

Andrei (14): Ma olen kodust ära olnud kaks- kolm nädalat järjest. Lähen kohe minema, kui nad jälle jooma hakkavad. Mitte keegi ei otsi mind, kui ma olen kodust ära. Muretsema - mida see tähendab? Kas nad tuleksid tänavale mind otsima? Seda küll ei saa olla, nad ei leia mind nagunii.

Raivo (14): Tulin koju (Lõuna-Eestis asuvast internaatkoolist), kõik olid kodus purjus ja kuidagi vaiksed. Läksin välja, naabripoiss ütles mulle, et eile olid ju sinu isa matused. Ema ei helistanud meile kooli, ei öelnud midagi. Oleks võinud, mis siis, et isa oli igavene joodik. Võtsin natuke liimi ja tegin suitsu. Närvis olin, siis läksid mõtted mujale ja tuju paremaks.

Lähisuheteta kasvanud lapsega usaldusliku kontakti loomine on pikk ja vaevarikas protsess. Oluline kasvatuslik tulemus on siin ka see, kui laps tuleb pärast "jooksus" olemist vabatahtlikult ja meeleldi tugikeskusesse tagasi. Seeläbi on loodud üks side tervete täiskasvanute maailmaga.

Vanemate füüsiline vägivald lapse suhtes

Sageli füüsilist vägivalda kogevad lapsed hakkavad pidama seda normaalseks elamisviisiks: nende valuaistingud on kadunud, vägivallaga kaasnevad tunded - viha, häbi või süütunne - taandunud.

Rein (12): Tulime isa juurest maalt ära sellepärast, et ta peksis meid. Kui ta oli purjus, siis sai ka ema peksta. Ükskord ajas ta mind kirvega mööda õue taga. Peitsin ennast jänesepuuri ära. See oli kindel koht, jäneseid ta küll kirvega ei löö.

Kogetud löömine võib väljenduda motoorse rahutuse, agressiivsuse suhtlemisel teiste laste ja täiskasvanutega või apaatiaga. Lapsel on tagantjärele raske mõista, miks ta just nii käitus. Füüsilist vägivalda ja valu kogunud lapsele on eluliselt oluline oma tunnete teadvusest väljatõrjumine, unustamine - "see ei ole toimunud minuga".

Vanemate alkoholism

Selleks et elada alkohoolikust vanema(te) kõrval, võib laps valida mitmeid temale jõukohaseid toimetuleku viise: kodu vältimine, valetamine, olukorraga leppimine, ükskõiksus. Hooldamata lapsed on enamasti harjunud vanemate alkoholipruukimisega, see on neile perekondliku kooselu normaalne vorm.

Oleg (14): Mul on kodus hästi. Isa on hea, ta on peaaegu alati purjus. No mis siis, normaalne.

Kõrge- ja keskmise riskitasemega lapsed püüavad samuti leppida olukorraga, kuid neil on raske taluda vanemate pikemat joomaperioodi, mis võib viia lapsed meeleheitel.

Rein (12): Nad hakkasid jõulude ajal jooma, jõid kogu aeg, vana aasta õhtul ja pärast seda, siis sai raha otsa. Ema oli naabrite juures, ta ei tahtnud koju tulla. Mul sai kõigest "siiber". Ma võtsin hästi palju tablette ja heitsin naabrite ukse taha magama. Rohkem ma ei räägi.

Alkohooliku perest pärit lapsed õpivad elama kindlusetuses ja kaoses, sellistes oludes kasvanud lapsed tekitavad omakorda kaost ja segadust eakaaslastega ja teiste täiskasvanutega suheldes, ühistes tegevustes.

Kodutuse kompensatsioon

Toksiliste ainete kasutamine

Toksiliste ainete kasutamine on hooldamata ja kõrge riskiteguriga lastele oluline kompensatsioonivahend selleks, et toime tulla oma tänavaeluga. Estelle Laane magistritöö andmetel kasutas ühe laste tugikeskuse programmides aastatel 1997 - 1998 osalenud 228 lapsest 18% enda uimastamiseks toksilisi aineid (Laane, 2000). Toksikomaania võib suhteliselt lühikese aja jooksul põhjustada pöördumatu ajukahjustuse ja muuta lapse invaliidiks. Lahustite kasutamine joobesarnase seisundi saavutamiseks ei ole seadusega keelatud, kuid see on vastuolus tunnustatud sotsiaalsete normidega. Teisalt ei ole enamus toksilisi aineid kasutatavatest lastest diagnoositud kui sõltuvushäirega lapsed, sest nad ei jõua narkoloogi juurde (Laane, 2000).

Andrei(14): Olin 10-aastane, kui hakkasin liimi nuusutama. Nuusutan kuu ja jätan nädalaks maha. Kasutan momenti ja toluooli. --- Liimi nuusutamise ajal tunnen ennast nagu purjus, ei saa peaaegu üldse aru, mis toimub, lihtsalt käin mööda tänavat. Näen kõike naljakalt. Olen õnnelik ja rõõmus lihtsalt niisama, ei tea miks. --- Mulle meeldib kaifis olla, sellepärast et näen multifilme, istun punkris nagu kinos. --- Talvel nuusutades hakkab palju soojem.

Rein (12): Õppisin liimi nuusutama suurte poiste pealt, ostsin kilekoti, vaatasin, mis teised teevad, tegin järele. Esimene kaif viis kõik mõtted minema, nägin luulusid, mõnus oli. Sipelgad vallutasid terve Eesti ja terve maakera, nii et ei olnud kusagile minna. Ma jooksin peaga vastu putkat.--- Olen aastaid liimi nuusutanud. Mõni päev, kui raha ei olnud, siis ma ei nuusutanud. Ilma liimita oli paha tunne, pea valutab ja käis ringi. Kui kaif läheb pealt ära, siis on väga paha olla.

Oleg(14): Kui olen kaifis, siis on sipelgad, kepikesed, rohelised asjad. Tunnen ennast normaalselt ja hästi ka pärast liimi nuusutamist.

Kaifi seisund tekitab palju huvitavaid hallutsinatsioone, laps saab rõõmu tunda oma fantaasiatest ja mõttelendudest, sellest, mis puudub tema igapäevases elus. Toksiliste ainete kasutamine on seletatav ka vajadusega füüsilise soojatunde järele, mis on eluliselt oluline enamus aega tänaval viibivatele ja kehvast riietusest lastele. Toksiliste ainete aurude toime blokeerib tundlikkuse - nii füüsilise kui ka psüühilise valu kaotab oma tähenduse, laps muutub tuimaks ja tundetuks. Koos sellega blokeerub ka emotsionaalsus, empaatia- ja kaasatundmisvõime. Selline kohanemine on oma olemuselt adaptiivne - see aitab psüühiliselt ellu jääda. Sellise blokeeringuga kaotab noor inimene võimaluse olla kellegagi lähedases kontaktis, tunnetada enese vajalikkust (Eik, 1997).

Kamp ja vaba aeg

Tänaval hulkuvate laste olulisemaks ressursiks on teised lapsed. Sõpradega koos on palju kindlam ja huvitavam olla, see aitab kompenseerida lähedaste inimeste puudumist.

Andrei (14): Me ei tee mitte midagi terve päeva, jalutame ringi. Huvitav on majades hulkuda, mahajäetud korterites käia. Meil on oma punker. Siis tuleb tuju "liimi panna". Normaalne on.

Rein(12): Me ropendame ja lööme vaikselt kogu aeg üksteist. Kui kõik üle viskab ja vastik on, siis on mõnus sõpra peksta. Mõnikord lööb tema mind samuti heast peast. --- Me oleme sõbrad, ta on minu hea sõber. Õlled teeme alati pooleks, tema annab mulle liimi raha.

Kambas koos olemine tähendab ka seda, et peab tegema asju, mis on kambale olulised, mis kõigile meeldivad ja on põnevad - kerjamine, näppamine, uimastite tarvitamine. Järk-järgult hakkab kamba hälbiv subkultuur domineerima normaalsete (kodu, kooli, huvitegevuse jmt) sidemete üle (Laane, 2000).

Laste tulevikuperspektiivid

Millist mõju võivad eelkirjeldatud elukogemused ja nendega seotud arusaamad avaldada lapse toimetulekule täiskasvanuna?

Andrei (14): Ma lähen sügisel kooli, teise klassi. Kindlasti saan koolis hakkama, ma oskan juba natuke kirjutada. --- Tegelikult on see jama, ma kardan. Ma ei tea, mis minust saab, võibolla pannakse lastekodusse. Ma ei taha kodus elada, parem lähen lastekodusse. Mul on ükskõik, mis minust saab.

Oleg (14): Mina hakkän ärikaks ja saan palju raha. Tegelikult ma võin kõike teha, see on tühiasi. -- Mida sa uurid minu tulevikust, nagunii ei tule sellest midagi.

Raivo(14): Mulle, ma mõtlen, on kõige parem, kui aknast välja kukun. Siis on need jamad lõppenud.

Tiina (12): Kas mina võin ka jooma hakata ja pimedaks jääda nagu minu ema? --- Ta on nii kole piltide peal. Mina ei taha tema moodi saada. Ma ei tea, mis minust saab, kus ma elama hakkän. Ma kardan.

...kas suletud ring?

Kaitsetuse kaugmõjud toimivad kogu inimese elu jooksul, väljendudes eri vanuses erinevalt ning ületavad ka põlvkondade piire: õnnetu kodu ei produtseeri mitte ainult õnnetu lapsi, vaid ka uusi õnnetu lapsevanemaid (Kraav, 2000).

Suur on tõenäosus, et Andrei, Oleg, Rein, Raivo jt (? - puudub ammendav statistika hooldamata laste kohta) võivad kujuneda kurjategijaks, narkomaaniks ja toimetulematuks täiskasvanu- lapsevanemaks. Toodud väite paikapidavust kinnitavad kõrge riskitasemega lastega töötavate inimeste töökogemused (Grossmann-Loot, 2000; Laane, 2000; Heinla, 2000):

Kohalikel omavalitsustel puudub laste hoolekande ja kriminaal- ning uimastialase preventsiiooni arengukava.

Pole tõest statistikat selle kohta, kui palju on koolikohustust eiravaid lapsi, tänavalapsi ja uimastisõltlasi, seega ei saa kindlaks teha ka probleemi ulatust.

Puudub terviklik ja tõhus metoodika hooldamata lastega töötamiseks, et neid ühiskonda (re)sotsialiseerida.

Lahendamata on see, kuidas ja misssuguses üldhariduskooli klassis asub õppima esimese klassi teadmiste ja õppimisostkustega 10-15-aastane käitumis- ja sõltuvushäiretega laps.

Üks võimalik "suletud ringi" toime leevendaja oleks internaatkoolide rajamine kõrge riskitasemega ja hooldamata lastele, kes veel ei ole väljakujunenud narkomaanid ega kurjategijad. Kooli eesmärgiks oleks laste pikaajaline psüühiline ja sotsiaalne rehabilitatsioon, mis tagaks neile õppimisostkused üldharidus- ja ametikoolis ning toimetuleku edaspidises elus.

Kasutatud kirjandus

Eik, E. (1997). Tänavaelu tähendus isiksuse arengule. Kogumik: Meie lapse mured. Teaduslikud artiklid. Tallinn, lk. 55-59.

Grossmann-Loot, S. (2000). Laps asendushoolduses. Lapsed Eestis. ÜRO, Tallinn, lk 67-71 .

Kraav, I. (2000). Kodu lapsee kaitsetuse allikana. Lapsed Eestis. ÜRO, Tallinn, lk 37-41.

Laane, E. (2000). ESRÜ Ennetustöö keskuse "Tootsi tuba" praktiline kogemus tegelemisel probleemkäitumisega lastega. Magistritöö. TÜ, sotsiaalteaduskond. Tartu.

Tiit, E.-M. (2000). Leibkonnatüübiga seotud riskid lapse elus. Lastega leibkondade majanduslik toimetulek ja vaesusrisk. Lapsed Eestis. ÜRO, Tallinn, lk 27-33.

ELU STRESSIS: alaealiste lastega üksikema pere toimetulek

Niina Derman

*TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut
perekonna- ja kultuurisotsioloogia osakonna assistent*

Viimasel aastakümnel ühiskonnas toimunud muutused on toonud endaga kaasa ka muutused perekonnaelus ja perekonna vormides – ametlikult registreeritud abielude arvu languse, suhteliselt kõrge lahutatavuse ja väljaspool abielu sündinud laste arvu suurenemise. Kui 1988. a. sündis registreerimata kooselust 23% lastest, siis alates 1997. a. üle poole. 29%-l väljaspool abielu sündinud lastest on isa tuvastamata (Eesti statistika aastaraamat 1999).

Käesolevas artiklis on vaadeldud alaealiste lastega 18-49-aastaste üksikemade majanduslikku toimetulekut. Küsitluse "Eesti 98" andmetel moodustasid üksikemad 21% selle vanuserühma alaealiste lastega emadest. Vaid üks kolmandik üksi lapsi kasvatavatest naistest olid vallasemad. 86 % vallasemadest oli üks laps. Enamus üksikemadest olid seega lahutatud, abikaasast eraldi elavad või lesed. Üle poole neist (59%) kasvas kaht või enam last.

Loota saab ainult endale

Pereisa puudumine on üksikema pere laste ja ka ema jaoks nii psühholoogiliseks kui majanduslikuks kaotuseks. Seda, et üksikemade pered on meie riigis vaesemate hulgas, on kinnitanud mitmed sotsioloogilised uuringud (Kutsar & Trumm 1998, 1999; Narusk 1988, 1994, 2000; Derman, 1999). Uuringud näitavad ka seda, et mida rohkem lapsi peres, seda raskem on pere majanduslik olukord. Lastega pere sissetulek koosneb tavaliselt kolmest eri suuruses osast: 1) isa palk, 2) ema palk ja 3) lastetoetus. Üksikema peres on olukord paraku teine, kuna rahalist toetust saab lapse isalt ainult 31% alaealiste lastega üksikemadest. Oma perekonnalt või sugulastelt saab rahalist või mitterahalist toetust ainult üks neljast üksikemast. Isade ümbrikupalga või "mustalt" töötamise korral vähenevad alimendid tunduvalt. Alimendid ei ole üksikema perele tulumaksuvabad, mis vähendab alimentide summat ligi veerandi võrra. Kui isa elatusraha maksmisest kõrvale hiilib, jääb ema alimentidest päris ilma, kuna seadused ei garanteeri sel juhul riigi materiaalsel vastutust. Üksikema peab lootma ainult enda sissetulekule. Asjaolu, et 1998. aasta lõpul naiste palk Eestis moodustas vaid 63% meeste keskmisest palgast (Anttila ja Ylöstalo, 1999) teeb üksikema pere majandusliku olukorra veelgi raskemaks. Ka riigi abile ei saa loota lastetoetuse summa väiksuse tõttu. Vastavalt seadusele oli 1998. aastal õigus 150-kroonisele üksikvanema toetusele (lisaks ühe lapse 150-kroonisele toetusele või kahe lapse 375-kroonisele jne.) vaid emal, kelle lapse sünniaeg puudub sissekanne isa kohta või see on tehtud ema ütluse alusel, või kui isa on seadusega kehtestatud korras tunnustatud tagaotsitavaks.

Üksikema on raskemas olukorras

“Eesti 98” andmetel üksikema pere majanduslikud näitajad olid teiste elanikkonna gruppide omadest halvemad. Üks neljast üksikemadest perest (22%) elas mugavusteta korteris, 11% elas üürikorteris või -toas. Ligi pooltes peredes oli 1998. aastal sissetulek pereliikme kohta (koos isalt saadud rahalise toetusega – kui seda üldse saadi – ja riiklike lastetoetustega) alla 1000 krooni. Paljud üksikemad olid pidanud “sageli” või “mõnikord” loobuma nii lihast, puu- ja juurviljadest kui ka teatris ja kinos käimisest ning sugulaste/tuttavate külla kutsumisest ja nende juures käimisest. 1998. aastal oli ühel kolmandikul alaealiste lastega üksikemadest väljavahetamist vajav vana pesumasin, kuid 20% üksikemadest polnud üldse pesumasinat ja 22% telefoni, mainimata teisi vajalikke kestvuskaupu. Võimetus raha vähesuse tõttu kindlustada oma lastele naabrilastega ja koolikaaslastega enam-vähem võrdne tase rõivastuses, võimalus käia kooliekskursioonidel ja tasulistes huvialaringides, toob üksikemad ellu lisamuret. Pahatihti on tasuta lõunasöögi ja muu koolist saadava abi tõttu nii üksikema kui ka tema laps luuserite hulka arvatud.

Raskem leida alalist tööd

Võrreldes abielus või vabaabielus alaealiste laste emadega ja üksi elavate naistega, oli 1998. aastal üksikemad hulgast vähem alalise töölepingu alusel ja rohkem tööettevõtulepingu alusel töötavaid naisi, mis lisas ebakindlust üksikemad ellu. Kuigi üksikemad vastused küsimusele “Kas Teid ähvardab lähemal ajal töötuks jäämine?” ei erinenud palju abielus või vabaabielus naiste omadest (ligi 10% mõlemast grupist vastas “see on väga tõenäoline” ja ligi 50% “see on võimalik”), erinesid nendes elanikkonna gruppides ootused uue töökoha leidmise suhtes. Üksikemad on abielus või vabaabielus naistest töökoha leidmise suhtes veidi ebakindlamad, kui selline vajadus peaks tekkima. 43% üksikemadest ja 34% abielus või vabaabielus emadest märkis, et nende väljavaated uue töökoha leidmiseks on halvad.

Oma majanduslikku toimetulekut hinnates tõdes valdav enamus alaealiste lastega üksikemadest (91%), et toidu ja kommunaalmaksete kõrvalt võivad nad lastele ja endale lubada ainult kõige hädatarvilikumat. Ligi pooltel üksikemadest kulus sissetulek toidule ja korteriüürile või ei jätkunud raha isegi igapäevaseks toiduks.

Tabel 1. 18-49-aastaste elanike vastused küsimusele "Kuidas Teie majanduslikult toime tulete", 1998, %-des

	18-49.a. elanikkonna keskmine	Lasteta naised	Üksikemad	Abielus/vaba- abielus emad
Materiaalsed võimalused piiravad suuremate kulutuste tegemisel	32	32	9	26
Toidu kõrvalt võib endale lubada ainult kõige hädatarvilikumat	41	43	46	46
Sissetulek kulub toidule ja eluasemele	22	20	31	22
Raha ei jätku isegi igapäevaseks toiduks	5	5	17	6

VA - vabaabielu

Allikas: "Eesti 98", 18-49 a. elanikkond, RASI

Vastustes lahtisele küsimusele: "Millised on Teie meelest kõige suuremad raskused üksikvanemate ja nende laste elus?", märkis kolm neljast alaealiste lastega üksikemast eelkõige majanduslikke raskusi ja teiseks lapse vajadust isa järele. Näiteks 39-aastane lahutatud ja nelja teismelist last kasvatav üksikema Võru maakonnast kirjutas: "[Vajalik oleks] meesterahva ehk isa eeskujude lastele, eriti poistele". Muretseti ka täispere mudeli puudumise üle. Pea iga neljas üksikema mainis hingelise toe ja turvatunde puudumist isiklikus elus. Näiteks 38-aastane lahutatud kahe lapse ema Ida-Virumaalt: "[Suurim mure on] halb majanduslik olukord, ebakindlus, üksindus, toe puudumine".

Emad mõtlevad oma lastele

Paljud üksikemad püüavad leida eluteele uue elukaaslase, seda nii majandusliku olukorra parandamiseks, üksinduse peletamiseks kui ka perekondliku tasakaalu tagasisaamiseks. Ühtlasi oodatakse, et uus mees võtaks sujuvalt üle ka isa rolli. Üle pooltel üksikemadest on positiivne hoiak "uue sobiva elukaaslase" leidmise suhtes. Enamus neist mõtleb parandamist vajava majandusliku olukorra kõrval ka laste kasvatamise raskustele ja laste tulevase pereelu peale. Näiteks 39-aastane kahe teismelise lapsega lesk Keilast kirjutas: "Pole võimalust otsuseid teise täiskasvanuga arutada. Lastel puudub võimalus elada täisväärtuslikus perekonnas.". Iga neljas alaealiste lastega üksikema aga suhtus uue elukaaslase leidmisse negatiivselt kartusest, et uued suhted ei mõju lapsel hästi.

Kuigi valdav enamus üksikemadest (74%) märgib majanduslikke raskusi kõige suurema probleemina enda ja laste elus ning 55% suhtub positiivselt uue elukaaslase leidmisse, ei looda paljud neist uuest suhtest erilist majandusliku olukorra kergendust. Vastates küsimusele: "Kuidas see [uue elukaaslase leidmine] mõjutaks Teie ning lapse elu ja majanduslikku olukorda?", arvas rohkem kui iga teine (57%) alaealise lapsega üksikema, et majanduslik olukord paraneks; pea sama palju (60%) lootis leida lastele hea kasuisa ja ligemale iga teine (47%) lootis leida endale hingelist, füüsilist ja moraalselt tuge.

Paljulapseliste perede abistamise kõrvalt ei jagu kohalikel võimudel, ühiskondlikel ja heategevuslikel organisatsioonidel sageli piisavalt tähelepanu ja ressursse üksikvanemate peredele.

Kirjandus

Antila J., Ylöstalo, P. (1999) Working Life Barometer in the Baltic Countries, 1999. *Labour Policy Studies*, No. 214, Helsinki: Ministry of Labour

Eesti Statistika Aastaraamat (1999). Tallinn: ESA

Derman, N. (1999) Üksikvanemaga pered. *Argielu Eestis 1990ndatel aastatel: elanikkonna küsitlustel "Eesti 93" ja "Eesti 98" põhinev sotsioloogiline ülevaade*. Tallinn: TA Kirjastus

Kutsar, D., Trumm A. (1998) Vaesus kui inimõiguste realiseerimist takistav tegur. *Inimõigused Eestis* (Toim. A.Narusk & K.Mänd). Tallinn: UNDP

Kutsar D., Trumm A. (1999). Vaesuse leevendamine Eestis: taust ja sihiseaded. Tartu: Tartu Ülikool, UNDP

Narusk, A. (2000) Kutsetöö ja perekonnaelu: tasustatud ja tasustamata töö ühitamine. *Teel tasakaalustatud ühiskonda: naised ja mehed Eestis*. Tallinn: EV SM, ÜRO Arenguprogramm

Narusk, A. (1994). Lastega perede majanduslikud olud. *Murrangulised 80-ndad ja 90-ndad aastad Eestis: Töö, kodu ja vaba aeg. / Eesti tööealise elanikkonna 1985. ja 1993.a. küsitluste andmetel. I osa: Eestlased*. (Toim. A. Narusk). Eesti TA FSOI: TAK/STAKES, Tallinn-Helsingi, 1994:51-53

Narusk, A. (1988). Pered, kus kasvavad teismelised. Tallinn: Valgus. (AN-PKKT)

NAISED PERE JA TÖÖ VAHEL

Leeni Hansson

*TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut
kultuuri- ja perekonnasotsioloogia osakonna teadur*

Eestile on kuni viimase ajani olnud iseloomulik küllaltki traditsiooniline peresisene rollijaotus. Mehed on ikka ja alati rõhunud enam palgatööle, karjäärile ning perekonna majandusliku poole eest vastutamisele. Valdav enamus tööealisi naisi on viimase viiekümne aasta jooksul samuti töötanud, kuid samas kandnud enda õlul ka kodu ja laste eest hoolitsemine raskused. Kuna naised on suutnud töö kõrvalt lapsed üles kasvatada ja kodud korras hoida, siis võib tekkida küsimus, kas töö ja pereelu kokkusobitamist ja sellega seonduvaid probleeme on üldse mõistlik tõstatada. Ent töö ja pereelu kui naise jaoks kahe tähtsama valdkonna ühtesobitamisel tekkivatest probleemidest on hakatud rääkima üha laiemalt, ja mitte ainult meil, vaid ka mujal. Milles on küsimus?

Konflikt pere ja töö vahel

Võimalikest teoreetilistest lähenemistest töö ja pereelu ühtesobitamist käsitlevatele küsimustele on uurimustes sagedamini kasutusel konfliktiteooria (Barling 1990, Frone et al. 1996). Töö ja pereelu võivad sattuda konflikti, kui inimesel tuleb täita mitut vastuolulist rolli. Näiteks roll ametipostil, abikaasa roll, lapsevanema roll - igaüks neist nõuab aega, energiat, pühendumist. Et oma tööga või ametipostiga seonduvat rolli väga hästi täita, tuleb teha pikki tööpäevi ning vahel tööd koju kaasagi võtta. See võib tekitada raskusi pereema, abikaasa ja lapsevanema rolli täitmisel. Teisalt maksimaalne pühendumine perele ja lastele, laste tõttu töölt puudumised, sagedased telefonikõned koju jne. võivad jätta töötajast mulje kui oma tööülesannetesse mitte eriti tõsiselt suhtuvast inimesest.

Mitmete uurimuste põhjal võib väita, et sellised erinevate rollide poolt esitatavad nõudmised võivad viia ühelt poolt töö – perekond, teisalt perekond - töö konfliktideni. Tegutsemine pidevas konfliktisituatsioonis loob aga eeldused stressisituatsioonide tekkimiseks ja rahulolematuseks nii pereelu kui tööga. Mitmed uurimused on näidanud ka seda, et traditsioonilise soorollide jaotusega ühiskonnas, kus abielus ja väikeste lastega naised osalevad tööelus suhteliselt vähe või töötavad lühendatud tööajaga, tuleb tööl käivatel naiste tegemist teha peamiselt pereelust tööellu kanduvate probleemidega. Niisuguses ühiskonnas aga, kus valitsevad küll traditsioonilised rollijaotused ja -ootused, ent naiste tööhõive on samas väga kõrge, kannatavad naised kahesuguse paine all - töö segab kodust elu ja pere segab tööd (Kinnunen et al 1995, Narusk 1999).

Naiste tööhõive langus

Kui Nõukogude perioodile oli Eestis iseloomulik tööealise elanikkonna peaaegu 100% tööhõive, ja seda nii meeste kui naiste hulgas, siis 1990ndate aastate lõpuks oli hõivatute osakaal elanikkonnas, eriti just naiste osas, oluliselt langenud. Tegemist ei ole siiski 1980ndate lõpu populistliku propaganda viljaga, mis kutsus naisi tagasi pöörduma 30ndate aastate keskklassi perekonnamudelite juurde. TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudi kultuuri- ja perekonnasotsioloogia osakonna poolt läbi viidud uurimustest selgus, et kuigi 1990ndate aastate lõpul hindasid Eesti naised oma seisundit tööturul ebakindlamaks kui mehed, oli päriselt koduseks jääda soovijaid naiste hulgas siiski vähe. Ka tänaste koduperenaiste näol on sagedasti tegemist naistega, kellele see roll on peale sunnitud, seda eriti piirkondades, kus naistel on raske tööd leida. Kui kodukohast kaugemal tööl käimine on aeganõudev, sageli transpordiraskuste tõttu

ka keeruline ja kulukas, võib pere leida, et kodune ema on perekonnale majanduslikult kasulik. Eelkooliealiste lastega naiste jaoks võivad töökäimist takistada ka lapsehoidmise probleemid, seda eriti maal ja väiksemates asulates, kus lasteaiad on suletud. Ja nagu hiljaaegu oli kuulda, siis on ka Tallinnas taas tegemist pea aastapikkuste lasteaiajärjekordadega. Samas on eesti perede traditsiooniliste lapsehoidjate - vanaemade - roll seoses pensioniea jätkuva tõusuga tagasihoidlikumaks muutumas.

Osaline tööpäev - soovunelm

Väikesed lapsed peres ei ole ainus raskus, mis naiste töökoha valikule kitsendusi seab. Keska piiiril satuvad naised sageli olukorda, kus töökoha ja -aja valikul tuleb arvestada nii kodus olevate alaealiste lastega kui oma vanemate või mõne teise pidevat abi ja hoolitsust vajava lähisugulase erivajadustega. Suure osa perede majanduslik olukord teeb tänasel päeval nii lapsehoidja kui haige vanurile hooldaja palkamise sageli raskeks.

Eesti naised töötavad enamasti täiskohaga. Vähe sellest, pea viiendikul töötavatest naistest on peale põhitöökoha veel teinegi töökoht. Vaid eelkooliealiste lastega naiste hulgas on mõnevõrra rohkem neid, kes kasutavad võimalust osalise tööajaga töötamiseks, mis Euroopa Liidu maades, kui Soome välja arvata, on väga populaarne. Kui Soomes töötas alaealiste laste emadest osajaga 11%, siis Hollandis tervelt 83%. Ka Rootsis, Belgias ja Suurbritannias on osalise töökoormusega töötamine alaealiste laste emade hulgas väga populaarne. Uurimused näitavad, et Eestis ligemale 2/3 eelkooliealiste laste emadest ja rohkem kui iga teine kooliealiste lastega naistest eelistaks töötamist osalise tööajaga.

Tabel 1. Võimalikud valikud situatsioonis, kus majanduslik olukord võimaldaks mitte töötada, 18-50-aastane elanikkond, 1998, %.

	Naised	
	eelkooliealiste lastega	kooliealiste lastega
Jätkaks täiskohaga	20	26
Jätkaks osalise tööajaga	64	55
Jääks koju	16	19

Allikas: "Eesti 98".

Siit tekib küsimus, et kui küllalt oluline osa töötavatest naistest sooviks tegelikult töötamist jätkata osalise koormusega, miks seda siis ikkagi ei tehta? Esimese põhjusena täiskohaga töötamise jätkamise kasuks otsustamisel mainitakse tavaliselt majanduslikku olukorda, sest ka suures osas kahe sissetulekuga peredest on raskusi tulude-kulude tasakaalus hoidmisega. Praeguste madalate lastetoetuste puhul tekitaks ühe abikaasa sissetuleku oluline langus perekonna eelarvesse arvestatava lünga. Teise põhjusena võiks esile tuua ka naiste, eriti väikeste lastega naiste suhteliselt ebasoodsamat olukorda praeguses tööturusiatsioonis. Sobivate töökohtade vähesus ei jäta naistele palju valikuvabadust ega võimalda neil otsida perekonna elukorraldusega enam sobivat või peresõbralikuma mikroklimega töökohta. Vähe sellest, valikuvõimaluste puudumine, hirm koondamise ja vallandamise ees sunnib naisi töötama töödandja ettekirjutuste kohaselt ning sageli loobuma nendestki soodustustest ja eelistest, mida meie seadused töötavatele emadele tegelikult võimaldavad.

Lapsed on muutunud takistuseks

Mitmed sotsioloogilised uurimused on näidanud, et probleem on muutumas üha aktuaalsemaks. Esiteks tekitab üleminek turumajandusele tööturul eelnenud perioodiga võrreldes täiesti uude olukorra – ebastabiilsuse ja ebakindluse oma töökoha säilimise suhtes. Nõukogudeaegne süsteem, kus töökoht oli pea kõigile garanteeritud ja palgavahed suhteliselt väikesed, ei toiminud enam. Konkurentsis paremate töökohtade pärast tunnetavad väikeste laste emad sageli, et lapsed on muutunud takistuseks nii töö saamisel kui ka edutamisel. Ajakirjandusse on lipsanud neidki näiteid, kus lasteta noor naine on töökoha saamiseks pidanud allkirjaga kinnitama, et ta lähemate aastate jooksul last saada ei kavatse. Ilmne seaduserikkumine, ent paraku ei pöördu naised sellistel juhtudel ei kohtu ega ametiühingu poole (kui see töökohas üldse eksisteerib!), sest hea töökoha saamise võimalus kaalub kõik üles. Meestel selliste probleemidega tavaliselt kokku puutuda ei tule. Kui naises nähakse sageli esimeses järjekorras lapsevanemat, siis mehes tavaliselt mitte.

"Naiste tööd" ja "meestetööd"

Kui tööaega ja töö organiseerimist puudutavates küsimustes pole töötaval emal suurt midagi kaasa rääkida, siis probleemi teist poolt - kodust koormust ja sellest lähtuvaid pingeid - oleks üsna lihtsate vahenditega võimalik vähendada. Paraku näitavad elanikkonna küsitlused, et erinevalt Põhjamaadest, keda Eesti paljuski endale eeskujuks seab, on meie perekondades peresisene tööjaotus ebavõrdne. Koduseid töid peetakse perekonnas enamasti naise tööks, keda mees "abistab", kui tal selleks tuju ja aega on. Elanikkonna küsitluse "Eesti 98" andmetel jaotatakse kodutöid töötava isa ja ema vahel kõige harvem just seal, kus neid töid kipub olema tegelikult kõige rohkem, s.o alaealiste lastega peredes. Pea iga neljas mees peab traditsioonilist koduste tööde jaotust igati normaalseks. Üllatavalt suur on traditsioonilise tööjaotuse, s.o mehed peaksid kodus tegema meestetöid ja naised naistetöid, eelistajate osakaal noorte, 18-24-aastaste meeste hulgas.

Ühelt poolt näitab see muidugi seda, et need noored mehed on pärit traditsioonilise tööjaotusega kodust, ja kuna suur osa noortest meestest on keskendunud oma karjääri kujundamisele, siis on selline traditsioonilise tööjaotuse säilitamine neile ilmselt sobiv ning kasulik. Teisalt noored ja hea haridusega naised ei taha enam rahulduda oma emade ja vanaemade rollimudeliga. Selline märgatav erinevus noorte meeste ja naiste mõttemaailmas ja rollihoiakutes võib aga kujuneda perekonnakonfliktide põhjuseks.

Ideaaliks - edukas ja jõukas naine

Nagu öeldud, töö ja pereelu kokkusobitamine ja konfliktid selles valdkonnas ei ole probleemiks üksnes Eestis. Ka nõukogude perioodil oli naistel tööalaseks karjääriks pigem teoreetilised kui praktilised võimalused ning naiste laeks jäi enamasti koht kusagil keskastme juhi tasemel. Naise peamiseks rolliks oli ka siis perekonna ja kodu eest hoolitsemine. Ent siis oli see ühiskonna poolt aktsepteeritud ja heaks kiidetud roll. Praegu on olukord muutunud. Me oleme jõudnud ühiskonda, kus indiviidi peamiseks mõõdupuuks on edukus, karjäär, jõukus. See kehtib nii meeste kui naiste kohta. Et saada pilti Eesti naise tänapäevasest idealist, piisab mõnede naisteajakirjade viimaste aastakäikude lehitsemisest. Perekonnast, lastest ja naise rollist emana kiputakse meil rääkima vaid tähtpäevade puhul või siis sündide arvu kiire kahanemise kontekstis. Rollikonflikti lahendamisel kipub kaalukauss paraku kalduma ühiskonna ootustele ja hoiakutele vastava rollimudeli kasuks, s.o ametialase edu ja karjääri kasuks. See on lihtsalt see käitumismall, mis vastab tänastele hoiakutele.

Muutused peaksid algama organiseerimisest ja hoiakutest

Kokkuvõtteks võiks öelda, et ülaltoodud rollikonfliktide tõttu ei kiirusta nooremad ja haritumad naised perekonda looma või lapsi muretsema, sest see võib saada tõsiseks takistuseks töö- ja ametialase karjääri kujunemisele. Lastetoetuste mõnekümnekroonine tõstmine siin ei aita. Olukorras, kus lapsed on muutunud naiste tööalast edukust pidurdavaks faktoriks, tuleks otsida lahendusi kõigepealt töökorraldusest. Euroopa Liitu kuuluvates maades rakendatav paindlikum tööpoliitika rõhutab libiseva töögraafiku vajalikkust, arvutivõrgu laienemisega tekkivate kodus töötamise võimaluste suurendamist, võimalust töötada ilma fikseeritud tööajata või töögraafikuta, s.o. põhimõttel, et töö peab olema tähtjaks tehtud, aga millal või kus nimelt, see tööandjat ei huvita. Lisaks töökorralduse kohandamisele propageeritakse ka töötajasõbraliku töökeskkonna loomist, mis enam arvestaks väikeste lastega vanemate vajadusi. Silmas peetakse nii töökohtade juures töötavaid minilasteaedu või -sõimi kui ka töötajale lapsehoidja palkamiseks lisatasu maksmist jne. Peaks muutuma suhtumine ka isa rolli. Kui töötavad isad hakkavad laiemalt kasutama nende seadusega ette nähtud soodustusi, siis muutub ka suhtumine naistöötajatesse. Sellisel juhul ei ole enam õigustatud suhtumine naistesse kui teisejärgulisse tööjõudu, kelle peale ei või laste tõttu alati kindel olla. Samas peab tõdema, et kui seadusandlike ja korralduslike meetmetega oleks võimalik lahendada probleemi üks pool - töölt koju suunduvad pinged, siis küsimuse teine pool - perekonnast ja kodust tööellu kanduvaid raskusi - on tegelikult raskem ületada, sest see eeldab juba perekonnasiseste traditsioonide ja hoiakute muutumist.

Kasutatud kirjandus

- Barling, J.** 1990. *Employment, stress and family functioning*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Frone, M.R., Russel, M. & Barnes G.M.** 1996. Work-family conflict, gender, and health-related outcomes. - *Journal of Occupational Health Psychology*, 1, 57-69.
- Kinnunen, U., Loikkanen, E. & Mauno, S.** 1995. *Työn ja perheen vuorovaikutus: ongelmien yleisyys, syyt ja seuraukset*. Jyväskylän yliopiston Perhetytkimussyksikön julkaisuja 5/1995.
- Narusk, A.** (toim.) 1999. *Argielu Eestis 1990ndatel aastatel*. Elanikkonnaküsitlustel "Eesti 93" ja "Eesti 98" põhinev sotsioloogiline ülevaade. Tallinn, TPÜ RASI.

EAKATE ENESETEOSTUSE VÕIMALUSI

Taimi Tulva

*Tallinna Pedagoogikaülikool
sotsiaaltöö professor*

Rahvastiku vananemine on globaalne nähtus. See esitab väljakutseid kogu ühiskonnale ja nõuab muutusi ning reforme esmajoones hoolekande ja tervishoiu valdkonnas, kuivõrd eakate (65+) toimetulekuvõime vananedes kahaneb. Muutused tekivad ka peresuhetes, samuti põlvkondadevahelistes suhetes. Vananemise mõiste, tähendus ja käsitlused on aja jooksul muutunud. Iseenesest pole vananemine probleem, vaid elukaare normaalne etapp. Küsimus on selles, milline on ühiskond, kus inimene vananeb ja kuidas suhtutakse ühiskonna vananevatesse liikmetesse.

Avatud Eesti Fondi ning Eesti Gerontoloogia ja Geriaatria Assotsiatsiooni ühisprojekti raames viidi läbi kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajate ja Eesti eakate küsitlus, selgitamaks eakate toimetulekut. Küsitluse põhjal saab teha üldistusi eakate eneseteostuse võimaluste kohta, mida alljärgnevalt analüüsitakse.

Päevakeskustes aidatakse ennast ja teisi

Üheks võimalikuks viisiks hoida eakaid ühiskonna vaateväljas ning virgutada neid aktiivsele tegutsemisele, on teha seda päevakeskustes. 1970ndatel hakkas Euroopas vanemate inimeste initsiatiivil arenema eakate eneseabi liikumine. Tekkisid algatusgrupid, kes hakkasid ise oma liikmete elu sisustama. Nendest rühmitustest kujunesidki päevakeskused. Pensionäridele pakub sisukaks huvitegevuseks häid võimalusi Eesti laialdane päevakeskuste võrk. Sageli on päevakeskustesse koondunud eakate klubiline tegevus, mis toimub ringitööna. Sellistes keskustes tegeldakse psühhosotsiaalse rehabilitatsiooniga, näiteks eneseteostusega mitmesuguste praktiliste tegevuste näol (keeleõpe, käsitöö), harrastatakse kujutavaid tegevusi, tegeldakse võimlemisega. Tähtis on tunnustuse kogemine, meeldiv keskkond ning kaaslaste olemasolu. Päevakeskuse tegevusele on tunnuslik vabatahtlikkuse põhimõtte austamine ning lugupidamine eneseabi põhiteesist- aidates ennast, aitad ka teisi.

Huvitegevus võib kujuneda elulaadiks

Olulisel kohal eakate elus on harrastustegevus, mis on kujunenud aktiivsete eakate elulaadiks. Vanemas eas lisanduvad mitmed harrastused, näiteks suguvõsa ajaloo uurimine ja memuaaride kirjutamine, aga ka tervisespordiga tegelemine jne. Päevakeskused aitavad jõudsalt kaasa eakate kultuurihuvide rahuldamisele. Mittetulundusühendused (MTÜ) toetuvad kodanikualgatusetele. Siin on olulisel kohal üksikisiku kui algataja ja juhi võimekus ning koostöövalmidus, aga ka finantseerimine ja ressursid. Sotsiaaltöötajate küsitlusest selgus, et iga omavalitsuse piires on eakatel mitmeid võimalusi huvitegevuseks. Eesti eakad on sotsiaaltöötajate arvates aktiivsed, kuigi eakate endi hinnangul on neist aktiivsed vaid 15%. Huvialadest nimetati kõige sagedamini rahvatantsu, lauluharrastust, käsitööd, näite- ja kunstiringides kaasalöömist. Seenioride vaimseid huvisid ja hingehoiu vajadusi on hakanud märkama ning arvesse võtma ka kirik ning diakooniajaamad.

Eakate seltsielu külas

Arvestatav koht eakate aktiveerimisel on külaliikumisel. Tihti nimetasid sotsiaaltöötajad naisseltsi, perenaiste- ja maanaiste seltsi, kes on olnud eakatele paljude meeldejäävate ürituste algatajateks. Seltsitegevusest võtavad osa põhiliselt naised. Korraldatakse ka põlvkondadevahelisi üritusi. Enesetäiendamiseks on eakatel siiski veel vähe võimalusi. Nooremad eakad käivad tihti raamatukogus ja kasutavad interneti teenuseid. "Päevakeskuses pannakse lähiajal üles arvuti ning paigaldatakse internetiühendus", kirjutab Harjumaa sotsiaaltöötaja. Sotsiaaltöötajad tõdevad, et eakate huvi päeva-, seenioride-, pere-, ja sotsiaalkeskustes osalemise vastu kasvab. Eranditult eakatest koosnevaid ühendusi, klubisid ja seltsi on sotsiaaltöötajad nimetanud 232-l korral, mis moodustab 62% loetletud ühenduste üldarvust. Seeniore huvitavad tegevused, mille kaudu saab oma silmaringi laiendada, näiteks loengud, jututoad jm. Selleks leitakse võimalusi nii maal kui linnas.

Eakad kui rahvakultuuri hoidjad

Seltsid on end nimetanud sageli leidlikult ja humoorikalt (näiteks Padjaklubi, Nooruse Kaja), aga ka romantiliselt (näiteks Elurõõm, Lumeroos,). Nii meeste kui naiste liikmeksolekule viitavad niisugused klubide nimetused nagu Eite-Taati, Kaarel ja Leena jt. On loodud vanaemade ja vanaisade klubisid. Mõnedes neist on noortel ja eakatel võimalik ka koos tegutseda. Rahvakultuuri ja rahvusliku identiteedi püsimise huvides on eri põlvkondi siduvatel ühendustel täita kande osa. Paljud ühendused ja seltsid on pika ajalooga (aiandus-, mesindus-, haridus-, muinsuskaitse-, kultuuri-, naiseltsid), kuid juurde on tulnud ka uusi ühendusi; (Tallinna Linnamisjon, Ema Teresa Õed, Represseeritute ühendus Memento, Vabadusvõitlejate ühing.) Paljud vanemad daamid võtavad innukalt osa Punase Risti seltsi ja Päästearmee tööst.

Kolmas sektor ja vabatahtlik abistamine

Eestis on kõigjal levinud eakate eneseabiliikumine, mis on saanud alguse Tallinnas asuvast Eneseabi- ja Nõustamiskeskuse (Poska 15) uuenduslikust tööst. Pealinnas ongi eneseabi osakaal kõige suurem; rohkesti kasutatakse naabriabi, sõprade ja tuttavate abi.

Huvipakkuv oli teada saada, milliseid teenuseid osutavad eakatele MTÜd. Vabavastuste analüüsist selgus, et 65% pakutavate teenuste nimetustest osutavad omavalitsused; MTÜ-de, kiriku ja diakooniajaamade osakaal oli 34%. Erasektori osa teenuste pakkumisel on veel väga tagasihoidlik (napilt 1%). Eesti vanuripoliitika alusdokumendis on kirjas, et riik, omavalitsused, erasektor ja mittetulundusühingud peavad eakate probleeme lahendama üheskoos, mis viitab Eestis segahoolekande kujunemise vajadusele. Tähtis on, et tervemad ja aktiivsemad eakad, kes osalevad eneseteostuse eesmärgil huvitegevuses, oleksid valmis vajadusel hooldama ka endast abitumaid pereliikmeid, sugulasi ja tuttavaid. Nõnda on käivitumas liikumine "Eakad – eakatele", mis näib kujunevat edukaks ja uuendusmeelseks.

Heaolu retsept

Uuringu tulemusena võib nentida, et eakate elu kvaliteet sõltub suuresti sellest, kuidas leitakse oma koht aias ning suudetakse muutustega kaasa minna. Huvitegevuses osalemiseks on rohkesti võimalusi ka vanemas eas. See võimaldab olla jätkuvalt reibas ja ühiskondlikult aktiivne ning soodustab seega iseseisvat toimetulekut.

ELUASEMETEENUSED VAIMSE TERVISE PROBLEEMIDEGA INIMESTELE

Peter Ilves

*Centre for Addiction and Mental Health
Kanada*

(algus Sotsiaaltöös nr5/2000)

Tugevdatud hooldamine eriti raske puudega inimestele

Pole vähimatki kahtlust, et teenuse tarbijad eelistavad just toetatud elamist, mis võimaldab neil elada võimalikult iseseisvalt ja aitab kõige paremini kaasa nende rehabilitatsioonile. Teemakohasest kirjandusest võime lugeda, et siiani on eluasemeteenuseid arendatud eeskätt kerge ja mõõduka puudega psühhiaatriliste probleemidega inimestele, samas kui raske puudega inimeste vajadustele on pööratud liiga vähe tähelepanu. Tahan rõhutada, et viimati nimetatud rühma kuulub väga väike osa vaimse tervise probleemidega inimestest. Ajalooliselt on selle rühma liikmete eest hoolitsetud suurtes psühhiaatriaiglates, mis töötavad maakonna, riigi või mõne tervishoiuorganisatsiooni alluvuses.

Kõigile raske puudega pikaajaliselt haiglas viibivatele patsientidele on iseloomulik tugev sõltuvus, käitumishäired ja halvasti kontrollitav sümptomaatika. Need inimesed vajavad tavaliselt tuge sellel tasemel, nagu seda pakutakse haiglas (Garety ja Morris, 1984). Nagu väidavad Gibbons ja Butler (1987), küsivad nii uurijad, pered kui ka teenuse tarbijad järjest enam, kas traditsiooniline haigla on õige elukeskkond inimestele, kes vajavad rohkesti tuge oma igapäevaeluga toimetulekuks. Vajadus abi järele tuleneb liitpuuetest ja rasketest käitumisprobleemidest. Wykes (1982) loetleb Briti psühhiaatriaiglate pikaajaliste patsientide hulgas korraldatud uurimuses nende olukorrale iseloomulikke asjaolusid:

- Viibimine sundravil, mis tuleneb suurest ja pidevast riskist kahjustada teisi inimesi
- Kannatamine skisofreenia aktiivsete sümptomite või bipolaarse afektiivse häire all, mis ei allu ravile
- Vajadus pideva järelevalve järele, et ära hoida rasket enesekahjustust
- Mitut laadi kaasnevad puuded, sh kurtus, pimedus, epilepsia, ajukahjustus, füüsiline puue ja arengupeatus

Viimasel ajal on hakatud välja töötama erihoolduse programme, et leida lahendust psüühiliste erivajadustega inimeste keeruliste probleemidele. Vajadus seesuguste programmide järele tuleneb voodikohtade olulisest vähenemisest haiglates. Erihoolduse programmid on mõeldud inimestele, keda ei ole võimalik haiglast välja lasta nende tervisliku seisundi tõttu. Programmid varieeruvad alates tugevdatud hooldamisega elamisest, mille korral on töötaja kohal kogu ööpäeva, kuid maja elanikud on täieõiguslikud üürnikud, kuni "haiglapalat elumajas" tüüpi programmideni, milles elukohal on juriidiliselt haigla staatus. Hästi toimivatel tugevdatud hooldamise programmidel on palju ühisjooni toetatud elamisega. Neil programmidel on eespool kirjeldatutega ühised väärtused: teenuse tarbija valikuvabadus, järjepidevus, normaalsus, paindlikkus, ja kus vähegi võimalik, seal kasutatakse ka väljastpoolt tulevat abi ning teenuseid. Personal tegutseb pigem abilisena, elanikke julgustatakse sooritama iseseisvalt nii palju igapäevaelu toiminguid kui vähegi võimalik (toiduvalmistamine, pesupesemine jne); personal teeb tööd, eeldades, et olukord pole lootusetu, sest eesmärgiks seatakse abivajaja rehabilitatsioon. Lõpetades tugevdatud hooldamise kirjeldamist, tahaksin rõhutada, et neid inimesi, kellele tuleb kasuks elamine tugevdatud hooldamise all, on väga vähe. Ühe näitena, mis seda väidet kinnitab, võib tuua uuringu, mis viidi läbi patsientide seas ühes riiklikus psühhiaatria haiglas Kanada Ontario provintsis enne haigla sulgemist. Uuringu käigus hinnati klientide toimetulekut ja vajadust abi järele kindla skaala järgi ning selgus, et ainult u. 4% kõigist haigla patsientidest vajab tegelikult tugevdatud hooldamise all elamist. Tahan siinkohal rõhutada, et ka siis, kui on tegemist kõige raskema puudega inimesega, peab meie eesmärgiks olema pakkuda talle kodu ja mitte elamist asutuses.

Tulevikusuundumused

Paljud eluasemeprogrammide koostajad leiavad, et tulevikus peab teenuste areng toimuma toetatud elamise mudeli suunas. Uurimuste tulemused tõestavad, et enamik inimesi, kes praegu kasutavad institutsionaalset või toetatavat tüüpi eluasemeteenuseid, eelistavad elada oma korteris, saades seejuures mitmesugust tuge. Uurimused on näidanud, et enamus teenuse tarbijatest, kes elavad rühmakodus ja nii mõnelgi juhul ka asutuses, on võimelised elama omaette korteris, kui nad saavad sobivat ja mitmekülgset tuge.

Väiksemal määral võib näha tugevdatud hooldamise ehk kinnist tüüpi eluasemeprogrammide arengut, mis kaasneb pikaravi haiglate sulgemisega.

Võimalusi eluasemeteenuste osutamiseks Eestis, Lätis ja Leedus

Eluasemeteenused on saanud paljude riikide vaimse tervise poliitika lahutamatuks osaks. On jõutud äratundmisele, et sobiv eluase on tervise ja haigusest paranemise üks põhitegureid. Näiteks Ontario (Kanada) tervishoiupoliitika alusdokument *Putting people first* (Inimene esikohal) nimetab eluaseme pakkumist põhiliseks vaimse tervise teenuseks ja alustalaks. Vaimse tervise teenuste arendamise alusdokument räägib eluasemeteenuste suurest tähtsusest psühhiaatrilises rehabilitatsioonis (Ontario Ministry of Health, 1993).

Paljud Balti riikide spetsialistid toetavad eluasemeteenuste arendamist, mis põhinevad kogukonnal. Kesised rahalised võimalused ei anna aga teile praegu võimalust siduda need arutelud eluasemeteenustest ja vastavatest programmidest teie reaalse olukorraga. Arutasime põhinõudeid eluasemeteenustele, mis tagavad teenuse tarbijale kõige paremaid tulemusi. Kuigi

on arusaadav, et enamik eluasemeteenuse vajajatest ei saa lähitulevikus isiklikku korterit, on siiski mõtet igasuguse eluasemeteenuste vormi puhul rakendada kindlaid põhimõtteid. Teenuse tarbijate seas läbi viidud uurimus soovib pöörata erilist tähelepanu järgmistele momentidele:

- Suurema valikuvõimaluse andmine teenuse tarbijale tema eluolu puudutavates küsimustes (nt toakaaslased, päevarežiim)
- Eluaseme tunnistamine koduks ja mitte programmi osaks
- Maksimaalse privaatsuse tagamine
- Arusaamine, et inimese võimed ja vajadused aastatega muutuvad

Viimased märkused

Ma arvan, et visiooni, sihikindluse ja koostöö olemasolu korral õnnestub teil ükskord oma finantsilisi võimalusi parandada ja saada ühiskonnalt rohkem tuge, selleks et luua head elutingimused vaimse tervise probleemidega inimestele. Eluasemeteenuste tunnustamine saab selles protsessis tervise üheks põhideterminandiks. Kahjuks näevad paljud ametnikud ja ka mõned spetsialistid tervishoiu reformi ainult meditsiinilisest või bioloogilisest aspektist. Selliste kohtumiste kaudu nagu septembris toimunud Balti Vaimse Tervise Foorum, me järk-järgult süvendame teadlikkust sotsiaalsete tegurite tähtsusest tervisele, muu hulgas ka eluasemeteenuste tähtsusest. Kahtemata tuleb teil jätkata koostööd rahvusvaheliste organisatsioonidega ja teha lobitööd. Abiorganisatsioonid ütlevad järjest rohkem lahti tervise eeltingimuste kitsast määratlemisest. Järjest enam tunnustatakse seisukohta, et sotsiaalne sekkumine programmide näol, mis pakuvad korralikku ja taskukohast eluaset raskete vaimse tervise probleemidega inimestele, on sama tähtsad abivajaja olukorra parandamisel kui ravimite kasutamise õpetamine psühhiaatritele.

Kasutatud kirjandus

- Blanche, A.K., Carling, P.G.**, (1988) Normal housing with specialized supports: A psychiatric rehabilitation approach to living in the community. *Rehabilitation Psychology* 33(1), 47-55.
- Boydell, K.M. & Everett, B.** (1992). What makes a house a home? An evaluation of a supported housing project for individuals with long term psychiatric backgrounds. *Canadian Journal of Community Mental Health*, 10(1), 109-123.
- Carling, P.** (1990). Major Mental Illness, Housing and Supports, The Promise of Community Integration. *American Psychologist*, 45(8), 969-975
- Castaneda BA, Sommer R** (1986) Patient housing options as viewed by parents of the mentally ill. *Hospital and Community Psychiatry* 37: 1238-1242.
- Christenfeld, R., Toro, P.A., Brey, M., & Haveliwala, Y.A.** (1985). Effects of community placement on chronic mental patients. *American Journal of Community Psychology*, 13, 125-137.
- Depp, F.C., Scarpelli, A.E., & Apostoles, F.E.** (1983) Making cooperative living work for psychiatric outpatients. *Health and Social Work*, 8, 271-287.
- Garety, Philippa A, Morris, I** (1984) A new unit for long-stay psychiatric patients: Organization, attitudes and quality of care. *Psychological Medicine*. Vol 14(1), Feb, pp. 183-192.
- Gibbons, J S, Butler, J P** (1987). Quality of life for "new" long-stay psychiatric in-patients: The effects of moving to a hostel. *British Journal of Psychiatry*. Vol 151, Sep, pp. 347-354
- Geller MP** (1982) The "revolving door": a trap or a life style? *Hospital and Community Psychiatry* 33, 388-389.
- Hadley, T.R., McGurrin, M.C., & Fye, D.M.** (1993). Community residential services and community tenure. *Psychosocial Rehabilitation Journal*, 16(3), 41-53.
- Howie the Harp** (1990) Independent living with support services; the goal and future for mental health consumers. *Psychosocial Rehabilitation Journal* 13:85-89.
- Kruzich, J.M.** (1986). The chronically mentally ill in nursing homes: Issues in policy and practice. *Health and Social Work*, 11, 5-14.
- McCabe, S., Edgar, ER., Mancuso, L.L., King, D., Ross, E.C. & Emery, B.D.** (1993). A national study of housing affordability for recipients of supplemental security income. *Hospital and*

Community Psychiatry, 44(5), 494-495.

Ontario Ministry of Health.(1993) *Putting People First.- The Reform of Mental Health Services in Ontario*. Toronto.

Posey, T. (1990), Guest editorial: A home, not housing. *Psychosocial Rehabilitation Journal*, 3(4).

Ridgeway, P., & Zipple, A.M. (1990), A home, not housing. *Psychosocial Rehabilitation Journal*, 13(4), 3-4.

Tanzman B. (1993) An overview of surveys of mental health consumers' preferences for housing and support services. *Hospital and Community Psychiatry* 44, 450-455.

Trainor, J.N., Morell-Bellai T.L., Ballantyne R. & Boydell K.M. (1993). Housing for people with mental illnesses: A comparison of models and an examination of the growth of alternative housing in Canada. *Canadian Journal of Psychiatry*, 38 494-501.

Valasquez, J..S., & McCubbin, H.T. (1980). Towards establishing effectiveness of community-based treatment: Program evaluation by experimental research. *Journal of social Service Research*, 3, 337-359.

Wykes, T. (1982) A hostel-ward for "new" long-stay patients: An evaluation study of a "ward-in-a-house". In J. K. Wing (Ed.). *Long Term Community Care: Experience in a London Borough. Psychological Medicine*. Monograph Supplement 2 (pp.59 –96). Cambridge: Cambridge University Press.

Heategevus

AASTA 2001 - VABATAHTLIKKUSE AASTA

Mõni nädal tagasi ilmus Sotsiaaltöö ajakirja erinumber, mis tutvustas Hollandi Kesk - ja Ida Euroopa Fondide Ühendust - organisatsiooni, kes on toetanud rohkem kui 125 Eesti sotsiaalvaldkonna projekti. HFÜ Eesti hindamisnõukogu liige Marju Lauristin küsib oma artiklis: "Millal on Eesti oma erakapital valmis saama sotsiaaltöötajatele sama tõhusaks partneriks Eesti sotsiaalprobleemide lahendamisel?" Vestlusest Hollandi Fondide Ühenduse koordinaatori OCTAVE REGOUT' ga selgus, et Hollandis on heategevusel pikaajaline traditsioon - peetakse loomulikuks, et elus paremini edasi jõudnud inimesed soovivad hädasolijaid aidata. Küsisime Octave Regout käest vastuseid järgmistele küsimustele:

Mida peaksime tegema, et õhutada meie inimesi tegema vabatahtlikku tööd, osalema heategevuses?

Üks põhjusi, miks nii vähe inimesi on valmis vabatahtlikena töötama, on majanduslik olukord. Kui sa terve päev pingutad, et teenida endale ja oma lastele leiba, siis ei jää kuigi palju aega, et hoolitseda ligimese eest. Et olla võimeline teiste eest hoolitsema, on vaja majanduslikku sõltumatust. On ka teine väga oluline probleem - informatsiooni puudumine. Ma arvan, et väga vähesed inimesed kujutavad endale ette, milline on elu vanglates ja hoolekandeesutustes; kuidas elavad puuetega inimesed, kes on sunnitud elama oma vanemate juures, kuna pole kohta, kus oleks võimalik iseseisvalt elada. Peate informeerima oma inimesi sellest, milline on tegelik olukord, ja kui nad hakkavad seda mõistma, siis - olen täiesti kindel - on nad palju rohkem valmis koostööks, valmis midagi tegema.

Heategevusfondide asutamisega on sama lugu, kuid see võtab rohkem aega. Idee, et kui olen rikas, pean ka midagi ära andma, pole üldse uus. Kuid see mõte peab kuskilt välja kasvama ja selleks peavad inimeste ellusuhtumine ning väärtushinnangud muutuma. Praegu olete harjunud elama, mõeldes ainult enda peale. Usun, et ühel päeval see muutub. Hollandis on rahu

valitsenud mitu sajandit ja meil on olnud aega heategevuse arendamiseks. Kujutage ette, et fond, milles ma töötan, loodi 1570. aastal, ja see tegutseb tänaseni! Kui selline fond oleks olnud Eestis, oleksid venelased ta kohe likvideerinud. Ka fondi puhul on väga oluline informatsioon. Paljud fondide asutajad olid inimesed, kelle lastel oli probleeme. Kui kellelgi on näiteks kurt laps, siis hakkab teda huvitama, mida ta saaks teha, et oma last aidata. Samas tekib soov aidata ka teisi lapsi, kellel on sama probleem. Peaaegu kõik inimesed, kes Hollandis algatavad midagi vaimupuudega laste tarvis, on vaimupuudega laste vanemad.

Millised on probleemid, millega Te puutute kokku seoses Teie poolt toetatavate projektidega?

Kõik algab algusest. Kujutame ette, et tuleb kokku grupp puuetega laste vanemaid ja otsustab, et nad tahavad midagi ette võtta. Nad saadavad meile meili, kirja või helistavad ja ütlevad, et tahaksid esitada meile avalduse ning küsivad meie tingimusi. Tavaliselt saadame neile oma brošüüri, kus on kogu vajalik info. Mõnikord tuleme kohale ja räägime nendega. Siis selgub, et kuigi nende inimeste kavatsused on väga head, puudub neil täielikult organiseerimiskogemus. Me ei toeta kunagi üksikisikuid, nii et esmalt tuleb neil moodustada ühing ja see registreerida. Siis ütleme neile: sõnastage oma soovid ja esitage meile taotlus. Kuidas seda teha? Taotluse esitamiseks tuleb püstitada konkreetne eesmärk. Pole võimalik pakkuda puuetega lastele kõike, tuleb seada piirangud. Tuleb kindlaks määrata, mida tahetakse teha ja kui palju see maksma läheb. Võidakse esitada küsimus, et "kuidas ma seda teen, ma pole ju spetsialist, ma ei tea midagi rahast!" Sellele vaatamata me nõuame eelarvet, mis oleks realistlik, ja et sellest hiljem ka kinni peetaks. Oletame, et teete projekti - tahate remontida hoonet. Alustate ehitamist ja avastate, et teil pole ehitamise alal mingit kogemust. Tuleb kohale ehitusfirma ja ütleb teile: kasutage meie materjale, sest need on ilusamad. Kuid need ju ka maksavad rohkem! Kui jääte neid mehi uskuma ja kasutate soovitatud materjale, siis tuleb teile ükskord arve, mida te ei suuda kinni maksta. Kogemusteta inimesed, kellel puuduvad organiseerimisoskused - see on MTÜde puhul tõsine probleem, millega me pidevalt kokku puutume.

Veel võib raskusi valmistada nõue, et algatust peab toetama kohalik omavalitsus, sest kunagi me ei kata kõiki kulusid ega jooksvaid kulusi. Puudu jääb stabiilsusest. Kohalikud juhid ütlevad, et on nõus toetama, aga siis toimub võimuvahetus, uutell juhtidel on muud huvid, nad lõpetavad projekti toetamise ja suunavad raha mujale. Teine probleem on, et koostöö ja meeskonnatöö oskused on veel väga vähe arenenud. Tihti võib kohata situatsiooni, kus väikses külas tegutseb kaks gruppi, kes püüavad abistada sama sihtrühma, kuid nad pole teineteise olemasolust isegi teadlikud. Mis oleks parem, kui ühendada jõud ja hakata koos tegutsema! Eelöeldule lisaksin veel, et üheks HFÜ vältimatuks tingimuseks on kohaliku initsiatiivi olemasolu. Meie toetame ainult neid inimesi, kes on veendunud, et see olukord, milles nad elavad, on talumatu ja seepärast tuleb midagi ette võtta. See on esimene tingimus. Teiseks peab projekt olema realistlik, inimesed peavad olema võimelised probleemi lahendama ja nad peavad suutma tõestada, et nende naabruses elavad inimesed ning kohalik omavalitsus kiidavad nende projekti heaks ja näitavad seda ka välja, võttes kulud osaliselt enda kanda.

Eelistame alati innovaatilisi projekte, uusi ideid, mis juhivad teie ühiskonda õiges suunas. Need võivad olla probleemid, millele ei ole varem tähelepanu pööratud ja mida alles praegu asutakse lahenda, või siis uus viis, kuidas neid probleeme lahendada. Kui te teete omal maal midagi esmakordselt, siis me esitame tingimuse, et kui me teid aitame ja te saavutate edu, siis peate avama oma ukse teistele, kellel on samad probleemid lahendada, et nad võiksid tulla ja vaadata, kuidas te seda tegite ja õppida teie kogemuse varal. Me loodame, et meie projektid on heaks eeskujuks neile, kes soovivad aidata kaasinimesi.

KODUKANT PEAB OLULISEKS EAKATE KAASAMIST ÜHISKONNAELLU

Eha Paas

Liikumise Kodukant tegevjuht

Tõnu Otsason

Liikumise Kodukant juhatuse liige

Eesti Külade ja Väikelinnade Liikumine Kodukant on tegutsenud liikumisena juba ligi kaheksa aastat, ametliku registreerimiseni jõuti 1997 aasta sügisel. Kodukant ühendab inimesi, kel on soov elada inimväärset elu ka maaoludes. Kodukandi kolm peamist eesmärki on:

- kohaliku omaalgatuse toetamine
- kohaliku väikeettevõtluse toetamine
- maaelu arengu huvides tehtava koostöö toetamine külade, omavalitsuste, maakondade ja riikide vahel

Hingega külavanem

Üha tähtsam roll külaelu arendamisel on külavanemal. Külavanem on küla eestvedaja, keda taimeteadlane Gustav Vilbaste 1911. aastal iseloomustas järgmiselt: eestvedajal peab olema keel suus, meel peas, süda rinnus, südamel hing ja hingel eluase. Keelega sõnastatakse sihid, meelega märgistatakse tegemised, südamega tehakse tööd lõpuni valmis, hingega hoitakse sidet esivanematega ja hinge eluasemega tehakse ruumi järeltulijatele jätkamiseks.

Kodukandi tegemistega kaasatuliidajad on talitanud nende sõnade järgi, ja seda edukalt. Üha rohkem tekib juurde kohalikke külaarengugruppe, koos on algatatud mitmeid uusi projekte, mis liidavad kogukonda ja aitavad inimestel uskuda oma võimetusse. Üha rohkem pööratakse tähelepanu sellele, mida saab enda ja ümbritseva heaks ise ära teha.

Eakad tänapäeva külaelus

Seoses maaelanikkonna keskmise vanuse kasvamisega on Kodukant asunud ikka enam mõtlema sellele, kuidas eakaid kaasata külaelu tegemistesse, et hoida ära nende sulgumist nelja seina vahele. Populatsiooni kiire vananemine toob kaasa eakate ühiskondlike rollide muutumise. Eakaid ei käsitleta enam üksnes hooldust vajavatena, vaid püütakse neid hoida võimalikult kaua aktiivses tegevuses. See on ka mõistetav, sest on ju eakatel rikkalikult kogemusi. Selles, mis puudu jääb kaasaegse elu tunnetamises, saavad abiks olla noorema põlvkonna esindajad. Üks on kindel - riigi jõukusest ei piisa, et lõpmatuseni suurendada ülalpeetavate arvu ja neile vajalikke kulutusi. Põhjustavad ju passiivsel ülalpidamisel oliivate atrofeeruvad võimed hooldeteenuste kasvu ja kallinemist. Efektiivselt toimiv ühiskond käitleb omi ressursse mõistuspäraselt.

Eakaid puudutavate muudatuste näitena võib tuua integreeritud hooldusvormid, mis tähendab hooldeasutuste avamist selle piirkonna eakatele, tihedamat koostööd omavalitsuste ja muude koostööpartneritega. Hooldekeskused muutuvad aktiivse tegevuse keskusteks oma kodu elavaile vanureile. Püütakse parandada ka kontakte eakate ja omavalitsuste vahel.

Naabriabi on vana küla komme

Külavanema eestvedamisel püütakse küla eakad kaasata kogukonna tegemistesse. Külavanem on ka info vahendaja, kes teavitab sotsiaaltöötajat abivajajast. Vanadekodu asemel võivad külaelanikud osutada eakatele naabriabi. See, et ma käin läbi naabrimemme-taadi juurest, viin talle leiva, saia, kuulan ta ära, peaks muutuma iseenesestmõistetavaks. Paljudes külates

naabriabi ka toimib. Seesugune abi tuleb heast südamest, inimlikust soovist teist aidata ja rõõmustada. Ja tihtipeale on see olulisem kui ükskõik milline materiaalne toetus.

Eakate kaasamine Hiiumaa näitel

Hiiumaa hilises täiseas elanikest elab 30% vanadekodus, 70% osutatakse koduhooldusteenuseid. Eakate sotsialiseeritus on küllalt kõrge: eakad osalevad päevakeskuste töös, ühistegevuses, organisatsioonides, huviringides (külaliikumine, kodulooringid, mälestuste kirjapanemine, tegelemine noortega). Paljud töötavad ametikohtadel. Eriti häid võimalusi pakuvad selleks taastatavad väiketalud ja kodune abimajapidamine, mis on maaelus olulisel kohal.

Võib öelda, et eakad hiidlased on produktiivsed ja sotsiaalselt aktiivsed kuni kõrge vanuseni (80-90 a).

PÄÄSTEARMEE - SOTSIAALNE JA VAIMULIK TÖÖ

Arja Laukkanen

Eesti Päästarmee juht

Päästarmee ajaloost

Päästarmee sündis 1865. aastal ja selle asutajaks oli William Booth, Ida-Londoni metodisti koguduse pastor. Tol ajal oli Ida-London halva kuulsusega linnaosa, selle elanikud elasid suures viletsuses ja vaesuses, paljudel oli probleeme alkoholiga. William Booth tundis kaasa õnnetutele inimestele, keda ta iga päev tänavatel nägi. Ta oli ise kogenud Jumala headust ja armastust ning teadis, et seesama Jumal tahab muuta ka nende inimeste elu. William Booth pidas vabas õhus mitu õhutuskoosolekut ja paljudest agulielanikest said usklikud. Peagi tuli tal koos abikaasaga asutada oma kogudus, sest olemasolevad kirikud ei võtnud neid inimesi meelega vastu. Organisatsiooni esimeseks nimeks oli Ida-Londoni Kristlik Misjon, aastal 1878 nimetati see ümber Päästarmeeks ja võeti kasutusele ka vormiriietus.

Suppi, seepi ja sõna

William Booth'ilt pärineb ka meie tähtsaim põhimõte - nn SSS-programm: Suppi, Seepi ja Jumala Sõna (inglise keeles *Soup, Soap and Salvation*, viimane sõna tähendab tõlkes päästmist). Päästarmees usutakse, et enne kui jagada näljasele inimesele evangeeliumi, tuleb hoolitseda tema füüsiliste vajaduste rahuldamise eest. Et tal oleks kõht täis, võimalus end pesta ja koht, kus ööbida. Aidata tuleb inimest tervikuna - nii tema hinge, vaimu kui keha.

Tänapäeval töötab Päästarmee 107 riigis, Põhjamaades on see tegutsenud üle saja aasta. Eestis tegutses aastatel 1927-1940 viis Päästarmee korpust (kogudust) - üks Tartus, üks Rakveres ja kolm Tallinnas, kus oli organiseeritud ka supiköök. Viis aastat tagasi, Soome Päästarmee abiga organisatsiooni tegevus Eestis taastati ja asutati Päästarmee Kopli korpus, mis on hetkel Eestis ainuke.

Uus algus

Hetkel töötavad Tallinnas kaks Päästarmee ohvitseri - major Arja Laukkanen, kes juhivad organisatsiooni tööd Eestis ja major Kirsti Reponen, kes vastutab sotsiaaltöölaliste projektide eest. Mõlemad on tulnud Soomest. Neid abistab Päästarmee liige, eestlanna Elle Soom, kes

vastutab hoolekandetöö eest Kopli korpus. Teised Päästarmee liikmed, meie sõdurid, töötavad vabatahtlikult.

Ligikaudu 2, 5 aastat tagasi saime oma kasutusse endise kino Lembitu ruumid aadressil Kopli tänav 8. Saime välismaalt abi, et teha vajalik remont, ja nüüd on meil väga ilus kirikusaal ja koht, kus tegevusi läbi viia. Regulaarselt peetakse jumalateenistusi täiskasvanutele. Lastele ja noortele on pühapäevakool ja lasteklubi. Nagu Päästarmees tavaks, on meil väga tähtsal kohal muusika: on oma puhkpilliorkester, laulukoor ja laste tamburiinirühm. Meile tulevad ka lapsed üksikvanemate peredest ja peredest, kellel on probleeme. Oleme rõõmsad, kui näeme, et meil õnnestus last aidata, et tal läheb koolis paremini, ta on puhtamalt riides ja tal on vanematega head suhted. Paljud emad tulevad meie naisteklubisse, mille liikmed käivad koos, et toetada üksteist ja arutada elulisi küsimusi. Muidugi toimuvad kõik vestlused ja tegevused kristlikel alustel. Eakatel on pensionäride klubi, kord nädalas kogunevad nad kohvi jooma ja käsitööd tegema.

Hoolekandetöö

Tähtsal kohal on hoolekandetöö. Kodutute ja kehvasti toimetulevate inimeste toitlustamine toimub meil kolm korda nädalas: kaks korda antakse putru ja teed ning kord nädalas suppi. Novembrikuus koostatud statistika järgi tuleb iga kord sööma umbkaudu 130- 160 inimest. Kui liitsime igast söögikorras osalenud inimesed, selgus, et kuu jooksul käis meil söömas umbes 1810 täiskasvanut ja 150 last. Vastavalt vajadusele jagame toidupakke, riideid ja muid esemeid lastega peredele ja töötutele.

Inimeste seas, kes tulevad meile hoolekandetöö kaudu, on väga palju töötuid, korterist väljatõstetuid ja haigeid. Muidugi on ka peresid, kes vajavad ajutist toiduabi., kes Tänaval elavad abivajajad ööbivad linna öömajas. Nad on väga mustad ja neil on probleeme alkoholiga. Oleme püüdnud korraldada neile mingi pesemisvõimaluse.

Meie unistuseks on rajada kodututele päevakeskus, kus nad saaksid olla päevasel ajal, kui öömajad on kinni - midagi lugeda, televiisorit vaadata ja et neil oleks tegevust, võimalus harjutada töötegemist. Praegu otsime kohta, kus saaks sellise keskuse avada ja loodame, et Tallinna Linnavalitsus meid selles aitab. Teine asi, mis on meil südamel, on töö tänavalastega. Oleme kuulnud, et Tallinna linnas on palju mõeldud selle probleemi lahendamisele. Tahaksime väga omalt poolt kaasa aidata, et lastel oleks koht, kus elada ja olla. Meie suureks sooviks on teha rohkem koostööd teiste kogudustega ja sotsiaaltöö tegijatega, et koos inimesi aidata.

Rohkem vabatahtlikke

Loodan, et hoolekandetöös saab olema rohkem vabatahtlikke ja et inimesed hakkavad aktiivselt osalema ka koguduste töös. Need asjad vajavad muidugi harjumist: peab ära tundma oma kutsumuse, et see on just see töö, mida tahad teha. Teiste eest hoolitsemine muudab inimesi, teeb neid sisemiselt rikkamaks. Mõnikord ei olegi vaja muud, kui lihtsalt abivajajat märgata. Tihti on nii, et kui inimene jääb elule alla, siis ta jääb ka üksikuks, ta ei lähe kuhugi ja ei oska otsida abi. Keegi võiks talle lihtsalt öelda: "Tule minuga kaasa!" Ehk hakkab hätta sattunud inimene siis ka ise mõtlema, mida ta võiks teha oma olukorra parandamiseks.

Oleme väga tänulikud abi eest, mida inimesed annavad. Ilma selleta ei saaks me midagi teha. Nüüd hakkab meil kohe jõulupaja korjandus Stockmanni kaubamaja ees ja Raekoja platsil. Eelmisel aastal saime kogutud raha eest jagada umbes 200 toidupakki Tallinnas ja samapalju Jõhvis. Korraldasime kaks jõulupidu: üks oli kodututele, teine meie koguduse rahvale, peredele, eakatele ja lastele. Täname kõiki ettevõtteid, kes meid on aidanud!

Autorist. Arja Laukkanen tuli Päästearmeesse 13-aastasena, kui üks tüdruk kutsus teda pühapäevakooli. Usule tulek tõi tema ellu suure muutuse. Mitu aastat oli ta Päästearmee liige, pärast ülikooli lõpetamist töötas viis aastat õpetajana, kuid siis otsustas minna Päästearmee ohvitserikooli. Nüüdseks on Arja Laukkanen juba 26 aastat töötanud ohvitserina, neist viimased kaks ja pool aastat Eestis.

PÄRNU SHALOMI ABIKESKUSE TÖÖ TUTVUSTUS

Anne

Pärnu Shalomi Abikeskuse juhataja

Aas

Pärnu Shalomi Abikeskus on kristlik heategevusorganisatsioon, mis tegutseb alates 1994.a. Meie moto on kirjas piiblis, Johannese evangeeliumi 13. ptk 6. salmis: "Sest nõnda on Jumal maailma armastanud, et ta oma ainusündinud poja on andnud, et ükski, kes temasse usub, ei hukkuks, vaid et tal oleks igavene elu."

Kuue tegevusaasta tulemusena oleme end määratlenud misjonijaamana. Pakume abivajajaile humanitaarabi, hingeabi, kriisiabi ja meditsiinilist abi.

Humanitaarabi

Põhiliseks koostööpartneriks on Rootsis asuva Pärnu sõpruslinna Oskarshamn'i misjoniühendus Shalom. 1990.a saabus samanimeline misjonilaev esmakordselt Pärnusse, kaasas humanitaarabi ja hea sõnum Jeesusest Kristusest. Algasid abistamisaktsioonid - alguses kirikute kaudu, seejärel koostöös haiglate, hoolekodude jt sotsiaalasutustega. Tänapäevaks oleme saanud humanitaarabi jagamisega aidata ekstreemolukordadesse sattunud, tulekahjus kannatanuid, vangist vabanenuid, aga ka teisi abivajajaid. Oleme Pärnus algatanud kogumisaktsioone ning käivitanud sel eesmärgil kõlblike asjade, riietusesemete, mööbli jms vastuvõtu. Igas kuus külastab meie keskust ligikaudu 300 inimest.

Meditsiiniline abi

Meie keskus võtab igal teisipäeval vastu ravikindlustuseta inimesi dr. Marju Lohu. Tema poole võivad inimesed pöörduda ja saada nõu ka siis, kui peres on kas vähi- või sõltuvushaige. Nõustatakse muudegi probleemide korral. Dr. Marju Lohu on korraldanud loenguid tervishoiu, teraapia, hingehoiu ning põetamise teemal. Meie keskus on inimesel võimalus ka palvetada enda või omaste tervise pärast.

Shalomi Lastemaja

Abikeskus on teostanud mitu projekti, mille sihiks oli parandada laste olokorda. Suurim nendest on olnud kaks aastat kestnud projekt, mis oli suunatud riskirühma lastele. Projekti finantseeris Avatud Eesti Fond ja sellest kasvas välja Shalomi Lastemaja päevakeskus. Hetkel teeme kokkuvõtteid kahest tegevusaastast ja seejärel valime välja uued lapsed, kellele teeme ettepaneku osaleda meie lastemaja tegevuses. Tegevuse eesmärk on pakkuda vähemõnnelike perede lastele argipäevadel õpiabi, süüa ja natuke meelelahutust huviringide näol.

See, mida teeme, on meile oluline

Meie töötajad ja vabatahtlikud on pühendunud ning motiveeritud inimesed, kes hindavad selliseid kristlikke väärtusi nagu armastus, ausus ja kannatlikkus. Me püüame pakkuda võimalikult kompetentset abi ja arendada meie poolt pakutavaid teenuseid. Me kasutame ära kõik võimalused enda harimiseks ja otsime uusi õppimisvõimalusi, et areneda ise ja arendada organisatsioonisiseseid suhteid.

Aastate jooksul on Shalomil olnud hea koostöö linnavalitsuse ja hoolekande töötajatega. Nad on aidanud meid nii moraalselt kui ka materiaalselt.

Selle aasta 2. detsembril anti Pärnu Shalomi Abikeskusele üle EELK Pärnu praostkonna millenniumimedali aukiri olulise panuse eest kristlikku hoolekandesse ja armastustöösse. Piiblist pärit moto jääb ka edaspidi meie töös oluliseks ja innustab meid tegudele.

Regioonid

KÕIK ÜHE EEST JA ÜKS KÕIGI EEST

Sigrid Petofer

Haiba lastekodu juhataja

Aasta tagasi avatud Haiba lastekodu tuleb kenasti toime tänu 25 Harjumaa omavalitsuse toetusele ja abile. Lisaks riigi poolt eraldatud pearahale annavad omavalitsused võrdsetes osades lisaraha hoone majandamiskulude katteks. Selleks on sõlmitud ühise tegutsemise leping. Lastekodu aitab omalt poolt projektide kaudu kaasa perede koolitamisele, ennetamiseks sel viisil lapse sattumist varjupaika või lastekodusse. Peame oluliseks, et lastekodus elaval lapsel säiliiks kontakt kodukohaga. Täisealiseks saamisel, kui tuleb lastekodust lahkuda, on noorel sel juhul turvalisem koju tagasi pöörduda. Teadmine, kes ta on ja kust ta on pärit, annab jõudu kodu kaotusest üle saada. Lastekodu koostöö kohalike omavalitsustega on olnud hea.

Kodu rajamise lugu

Haiba lastekodu rajamist alustati 1995. aastal, kui likvideeriti Muraste lastekodu. Harju Maavalitsus otsis sobivat kohta Harjumaale uue lastekodu rajamiseks. Kernu vallavanem Enn Karu oli üks väheseid omavalitsusjuhte, kes nõustus lastekodu rajamisega oma valla territooriumile. Välja oli pakkuda pooleliolev lasteaiahoone, mis igati sobis nii suuruse kui ka asukoha poolest.

Algusest peale on eestvedajateks olnud Harjumaa sotsiaal- ja tervishoiuosakonna endine juhataja Ene Päll ja Enn Karu. Ise liitusin projektiga 1998. aasta suvel, kui eraldati esimesed summad ehituseks. Kokku 14,5 miljonit maksva lastekodu rajamist rahastas riik. Kaks aastat tehti selle nimel palju tööd, hirm vaheldus rahuloluga. Kõik lõppes hästi - 29. detsembril 1999 Haiba lastekodu avati.

Kodu koos raamatukoguga

Hoone on kahekordne ja ringikujuline, selles asub 36-kohaline lastekodu, 7-kohaline varjupaik ja kohaliku omavalitsuse raamatukogu. Lapsed elavad peredes, igal perel on 7- toaline korter läbi kahe korruse. Ühes peres elab kuni 12 last, kelle eest hoolitseb 4 kasvatajat. Varjupaik asub 4-toalises eraldi sissekäiguga korteris. Raamatukogu on teisel korrusel. Tänu raamatukogule on meie lapsed hakanud raamatuid lugema, samuti saavad nad regulaarselt kasutada arvutit. Raamatukogu ruumides saab läbi viia koolitusi, selleks on olemas vastav tehnika.

Hetkel elab lastekodus 31 last 15-st omavalitsusest. Varjupaigas on viibinud 50 last. Tasapisi hakkab elu minema rööbastesse. Algus oli raske nii lastele kui ka töötajatele. Kõik oli uus, tuli alustada nullist. Kasvatajad koos lastega teevad ära peaaegu kõik majapidamistööd ja seepärast on majas abipersonali minimaalselt.

Nõuab energiat ja annab eeskujude

Töö lastekodus on pingeline ja nõuab palju energiat. Rõõmu teeb see, kui palju on lastekodu suutnud igapäevase töö kõrvalt leida lisaraha sponsoritelt, et võimaldada lastele mitmesuguseid teraapiaid ning pakkuda vaba aja veetmise võimalusi. Viimastel aastatel ei ole pearahast suurendatud, see on 4160 krooni lapse kohta kuus. Kaubad ja teenused kallinevad pidevalt ning see teeb majandamise raskeks.

Täna kogu südamest Harjumaa kõiki omavalitsusi abi ja toetuse eest! Eestlastel on ikka kombeks naabritel mõõtu võtta ja ehk on selline ühine lastekodu toetamine eeskujuks teistele Eesti omavalitsustele. Soovin kõigile ilusat aastalõppu ja edukat uut aastat!

Lastekodu taust

- 01.09.1995 likvideeriti Muraste Lastekodu
- 27.04.1995 andis Kernu Vallavolikogu nõusoleku lastekodu rajamiseks.
- 05.07.1995 registreeriti Haiba Lastekodu Harju Maavalitsuse korraldusega
- 09.07.1998 allkirjastati Haiba Lastekodu ehituse leping
- 07.09.1998 toimus lastekodu sümbolne nurgakivi panek
- 14.09.1998 kinnitati Haiba Lastekodu tööühm Kernu vallavalitsuse korraldusega
- 10.12.1998 kinnitati Haiba Lastekodu põhimäärus Kernu Vallavolikogu otsusega
- 21.01.1999 asutati Haiba Lastekodu Sihtasutus
- 21.05.1999 Haiba Lastekodu tänuüritus
- mai 1999 – nov. 1999 lastekodu töötajate konkurss
- 26.10. – 28.10.1999 Haiba Lastekodu töötajate koolitus
- 21.12.1999 SAABUSID ESIMESED LAPSED – KAAREL JA SIRLI
- 29.12.1999 Haiba Lastekodu avamine

INVATAKSOTEENUSE ARENG PÄRNUS

Kätlin Alvela ja Irene Peterson

TÜ Pärnu Kolledž

Sotsiaaltöö korraldus

II kursuse üliõpilased

Sotsiaalhoolekande seaduse § 26 (4) sätestab: "Puuetega isikutele teiste inimestega võrdsete võimaluste tagamiseks, nende aktiivseks osalemiseks ühiskonnaelus ja iseseisvaks toimetulekuks omavalitsus ... korraldab invatransporti".

Pärnu Linnavalitsus koos Eesti Puuetega Isikute Fondiga asus sellest seadusest tulenevat kohustust ellu viima juba 1995.a. Koostöö tulemusena kohandati transporditeenuse osutamiseks 12-kohaline väikebuss Ford Transit. Pärnu puuetega inimeste jaoks tähendas see võimalust tellida alates 1996. aasta kevadest hädavajalikeks sõitudeks invataksot.

Esimesed neli aastat

Invataksot said tööpäeviti kella 9-st 16-ni tellida need inimesed, kel ühistranspordi kasutamine oli raskendatud. Võrreldes teiste transporditeenustega, oli invataksotariif pretseedenditult soodsaim: 4.00 kr/km, millest linnas elav teenuse kasutaja maksis 1.25 kr/km ja maaelanik 2.60 kr/km. Hinnavahe kompenseerimiseks eraldati raha Pärnu linna eelarvest. Niisuguse korra järgi tegutses invataksot neli aastat. Nende aastatega saadud kogemused näitasid, et kuigi vajadus teenuse järele oli olemas, polnud töökorraldus siiski kõige parem: klientidel puudus võimalus kasutada invataksot nädalavahetustel ning päevadel, kui buss oli broneeritud pikemaks sõiduks väljapoole Pärnut. Suurimaks probleemiks, mis hakkas takistama invataksot edaspidist tegevust kujunesid üha suurenevad bussi amortisatsioonikulud. 2000. aastaks ette nähtud summad invataksot teenuse osutamiseks ammendusid juba esimese poolaasta lõpuks ning alates teisest poolaastast ei olnud enam võimalik teenust endistel alustel pakkuda.

Vajadused suurenesid

Probleemi lahendamiseks ning teenuse paindlikumaks muutmiseks kuulutas sotsiaalhoolekandeamet välja vähempakkumise. Tingimused teenuse osutajale olid järgmised:

- Osutada transporditeenust Pärnu Linna puuetega inimestele ravi- ja rehabilitatsiooniasutustesse sõitmiseks hinnaga 4 kr/km, Tartu ja Porkuni erikoolidesse sõitmisel hinnaga 3.50 kr/km.
- Kindlustada Pärnu Linna puuetega inimeste teenindamine tööpäevadel transpordiga, millesse saab siseneda abivahenditega;
- Garanteerida sõit neile puuetega inimestele, kes on teenuse tellinud eelmisel päeval;
- Vajadusel abistada puuetega inimesi korteri uksest kuni transpordivahendisse sisenemiseni ja sealt väljumisel kuni sihtkohta sisenemiseni;
- Teenindada nädalavahetustel puuetega lapsi Tartu ja Porkuni erikooli viimisel ja toomisel.

Konkursi võitis OÜ Taksobuss, kellega teenuse osutamiseks sõlmiti koostööleping esialgu vaid käesoleva aasta lõpuni. Tulenevalt vajadusest kooskõlastada linnavalitsuse eelarveaasta ja teenust osutava firma majandusaasta, kuulutatakse detsembris välja uus konkurss ning võitnud teenusepakkujaga sõlmitakse leping terveks aastaks. Hetkel teenust osutava OÜ Taksobussi tegevusega ollakse Pärnu Linnavalitsuse Sotsiaalhoolekandeameti puuetega inimeste hoolekande peaspetsialisti Kai Kotka sõnul rahul.

Kellele ja kuidas

Teenuse õigustatud saajateks on Pärnu linna sügava ja raske puudega, liikumis- ja nägemispuudega lapsed ning puuetega täiskasvanud ravi-, rehabilitatsiooni-, õppe-, ameti- ja teenistusasutusse sõitmiseks. Kliendid tasuvad 1.50 kr/km, linna eelarvest eraldatakse OÜ Taksobussile 3.50 kr/km, kuid mitte rohkem kui 90 kr täiskasvanu ja 120 kr lapse kohta kuus. Väljapoole Pärnut ravi- ja rehabilitatsiooniasutustesse sõitmist toetatakse kliendi aastase limiidi arvelt. Kai Kotka hinnangul on süsteem paindlik, sest juhul, kui inimesel on vaja rohkem sõita, limiiti suurendatakse. Limiiti ületavaid sõite lubatakse sotsiaalhoolekandeameti otsuse alusel vaba raha olemasolu korral.

Bussijuhi ja töstuki abiga

Invataksot dispetšeri Toomas Mihkelsoni sõnul pakutakse teenust 7 päeva nädalas kella 8.00-st – 22.00-ni, tellimine toimub argipäeviti 9.00-st – 16.00. Töö käigus on T. Mihkelsonil kujunenud püsiklientide nimekiri. Kliendilimiitide arvestust peab OÜ Taksobussi juht Toomas Tulgiste, kes iga väljakutse puhul märgib kliendi kaardile sõidetud kilomeetrite arvu ja kvartali lõpul esitab koondaruande sotsiaalhoolekandeametile. Ratastoolis inimese taksosse aitamiseks on küll

olemas spetsiaalne tõstuk, kuid vajadusel abistab klienti ka bussijuht T. Tulgiste, kes koos dispetšeriga on ametis olnud alates invatakso esimestest tööpäevadest.

Seitse klienti päevas

Tänaseks on kindel klientuur välja kujunenud ning seega niisuguse teenuse pakkumine on end Pärnus igati õigustatud. Seni on kliente olnud piisavalt, keskeltläbi teenindatakse seitse inimest päevas. Esmapilgul näib see arv väiksena, kuid ühe inimese teenindamiseks arvestatakse tavaliselt tund aega, sest kliendi aitamine taksosse ja taksost välja võtab aega. Invatakso teenuse pakkumise niisugune vorm on kooskõlas Pärnu Linnavalitsuse Sotsiaalhoolekandeameti lähiaastate arengukavas ära märgitud põhimõttelise muudatusega - üleminekuga teenuse osutamisele teenuse ostmisele. OÜ Taksobuss on teenuse osutamisega edukalt toime tulnud ja näidanud, et skeem töötab. Jääb vaid loota, et invatakso teenuse pakkujaid tuleb juurde. See tekitaks sotsiaalteenuste turul konkurentsi, parandaks teenuse kvaliteeti ja laiendaks potentsiaalsete klientide valikuvõimalusi.

Sündmus

19. oktoobril k. a. toimus Tallinna Järve Haiglas ümarlaud "SOTSIAALTÖÖ KÜSIMUSI HAIGLAS"

Heli Vahter

Tallinna Järve Haigla sotsiaaltöötaja

Olime meeldivalt üllatatud rohkest osavõtust, ka oli rõõmustav tõdeda, et kohale olid tulnud kõik seitse Tallinna haiglates töötavat sotsiaaltöötajat. Sellest võib järeldada, et sotsiaalsed probleemid haiglas ja väljaspool seda on tõsised ning vajavad asjatundlikku lahendamist.

Ümarlual esitatud küsimused

Ümarlauras avas Tallinna Järve Haigla peaarst Helle Mäeltsemees, seejärel sai sõna Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuameti juhataja Raivo Allev.

Ootasime vastuseid järgmistele küsimustele:

- Millised on Tallinna linna ja Harju maakonna hooldekodude võimalused
- Mis asjaoludel läheb vanur hooldekodusse
- Kui vanur asub elama hooldekodusse või sotsiaalmajja, siis mis saab tema korterist (juriidilised aspektid)
- Millised on kodutute öömaja võimalused
- Mida teeb vaestearst hooldushaiglas
- Haiglast sotsiaalosakonnale edastatud info abivajaja kohta jääb tähelepanuta. Suhtutakse formaalselt, antakse haigla sotsiaaltöötajale korraldusi, kuid tegelikku lahendust ei soovitata. Tagasiside puudub: me ei saa teada, mis neist abivajajatest sai.
- Kuidas on korraldatud pensioni saatmine haiglasse hooldustasuks
- Kuidas õigesti taotleda sotsiaalosakonnast hooldustasu (2000 kr)

Hr Raivo Allev andis kahe tunni jooksul põgusa ülevaate uuendustest sotsiaalpoliitikas ja vastas meie küsimustele.

Tihti ei levi vajalik info nii kiiresti kui vaja ja haigla saab teada hooldekodu või sotsiaalmaja kohtadest alles siis, kui konkreetne patsient seda vajab. On ju hooldekodusse minek inimesele n.ö viimane võimalus. Tõsi on ka see, et iga inimene tahab oma kodus võimalikult kaua elada. Kui ta enam oma eluga toime ei tule, siis tuleb tal minna hoolekandeesutusse. Hea, et on käivitunud avahoolduse projekt, mis pikendab kliendi-patsiendi endaga toimetuleku perioodi kodus. On ka mitu firmat, mis pakuvad koduhooldusteenust, mida saab tellida vastavalt vajadusele ja materiaalsetele võimalustele.

Mured ja rõõmud

Rõõmustav oli kuulda, et tulevikus kavatakse luua õendus-hooldus keskus, mis oleks suureks edasiminekukaks Eesti vanuripoliitikas. Kuni keskuse loomiseni loodame abi saada aga Iru Hooldekodult, mis suurendab oma kohtade arvu, samuti teistelt hooldekodudelt.

Haiglatele teevad muret kodutud. Järve Haiglasse on toodud täitanud ja musti inimesi, keda kiirabi on mitmesse haiglasse pakkunud, kuid kus neid on keeldutud vastu võtmast. Keegi peab ju ka nendega tegelema, kuigi see töö pole kergete killast. Enamasti puudub neil ka ravikindlustus ja vahel tundub, nagu oleks haiglatöötajate isiklik mure lisaks riiete muretsemisele otsida neile koht kodutute varjupaigas või siis "jõu ja ilu meetoditega" saavutada kokkulepe Tallinna Hooldushaiglaga. Hea meel on tõdeda, et viimases töötavad väga vastutulelikud inimesed.

Väga oleks vaja vaestehaiglat, milleks pidi saama Tallinna Diakooniahaigla, kuid mis oma kõrge kuumaksega jätab kahjuks paljud patsiendid ukse taha.

Ootame lahendusi

Me loodame headele kontaktidele linna sotsiaalhoolekandeesakondadega, kuhu on pöördutud kas siis koduhoolduse küsimustes, hooldustasu taotlemiseks, hooldekodu või sotsiaalmaja kohtade vormistamiseks, kodutu probleemide lahendamiseks jne. Mõnikord võib tuju rikkuda hoolekandeesakondade ükskõikne suhtumine haiglatöötajate pöördumistesse abi järele, sest ootame siiski positiivset suhtumist ja lahendusi. Oktoobrikuu ümarlaud oligi kokku kutsutud, lähtudes sotsiaalosalakondade ja haiglate koostöövajadusest.

Täna Tallinna Järve Haigla nimel kõiki, kes ümarlauas osalesid ja loodan, et kohtume jälle.

Kogemus

ALLIKAÕPETUSE* KULDREEGEL sotsiaaltöötaja abilisena

Aleksander Vassenin
Astangu Toimetulekukeskus

Sotsiaaltöös omandavad informatsiooni allikad üha tähtsamat kohta. Nende kontrollimine muutub aina keerulisemaks. Käesolevas artiklis käsitlengi allikaõpetuse kuldreeglit ja mõningaid sellega seonduvaid probleeme nende ajaloolises arengus.

Allikaõpetuse kuldreegli tekkelugu

15. sajandil elas Itaalias Lorenzo Valla nimeline mees. Algul oli ta Napoli kuningakoja sekretär, hiljem läks paavsti kuuria teenistusse. Tema huvi köitis nn *Constantinuse Kinkekiri*. Nimelt väitis

see dokument, et Rooma paavst on 4. sajandil saanud Jumalalt kingituseks maapealse võimu, olles seega Jumala asemik maa peal. Uurides aga allika ladina keelt, milles dokument on kirjutatud, jõudis itaallane järeldusele, et niisugust ladina keelt kasutati 8.-12. sajandini. Seega nentis ta tõsiasi, et kõnealune dokument on võltsing, sest on koostatud tunduvalt hiljem kui selle aluseks olnud sündmus aset leidis. Oma tähelepanekud koondas Lorenzo Valla 1440. aastal teoseks *Kingitud ja kinkimata kirjast*, mis on jõudnud ka meieni. Ülaltoodu alusel tuletas Lorenzo Valla allikaõpetuse kuldreegli, mis ütleb järgmist: *tähtis ei ole informatsioon, st see, mida allikas sisaldab, vaid allika usaldusvärsus*. Niisiis saame palju rohkem teada, kui uurime lisaks allika sisule ka allikat ennast, kasutades sellel eesmärgil taustallikaid.

Mauriinide ja jansenistide tegevus

18. sajandil tegutsesid Hollandis kaks mungaordut: mauriinid ja jansenistid. Nende liikmed pidid mitu korda päevas palvetama. Selle kõrval oli nende ülesandeks ümber kirjutada aja jooksul oma ordu kloostritesse kogunenud suurt

hulka allikaid. Need allikad sisaldasid hulgaliselt mitmesuguseid andmeid. Ajalooteadusele oli see suur väärtus. Allikaid kasutades oli vaja neile viidata. See omakorda aitas kaasa **viitesüsteemi** väljakujunemisele. Kui loodusteadustes saadi andmeid põhiliselt vaatluste ja katsete teel, siis ajaloo teaduses eri allikate võrdlemise teel. Viidata oli vaja selleks, et ei tekiks kahtlust, et autor võtab andmeid ükskõik kust, vaid et ta kasutab kindlaid allikaid, millele ta ka viitab.

Kaardistamise teke

Lõpuks kogunes massiliselt andmeid ja allikaid, milles oli üha raskem orienteeruda. Et seda tööd kergendada, hakati andmeid sedeldama. Loodusteaduste tormiline areng mõjutas ühiskonnauuringuid, eelkõige majandus- ja mõteteadust, nende kaudu aga ka ajaloo teadust. Kaks teadlast - prantslane Comte ja inglase Spencer jõudsid loodust ja ühiskonda uurides ning Montesque mõtteid geograafilise keskkonna mõjust inimesele edasi arendades nii kaugele, et löid ajaloo seotud teadusharu, mille Comte nimetas **sotsioloogiaks**. Alguses tegeles sotsioloogia filosoofiliste küsimustega, hiljem hakkas uurima ühiskonnas toimuvaid protsesse. Belglane Cettlet töötas samal ajal mitmesuguste arvuliste andmetega, temast sai **statistika** isa. Statistilisi andmeid läbi töötades tuli kasutusele võtta kaardid, mis sisaldasid kogutud andmeid ja mida mille abil hiljem neid töödeldes oli hea koostada aruandeid ja teha üldistusi. Nii areneski välja sotsioloogiline kaardistamine, mis sarnaneb geograafilisele, kuid kaardistab ühiskonna eri valdkondi. Tänapäeval aitavad arvutid sotsioloogilisi andmeid läbi töötada, kuid andmete kaardistamise põhimõtted on üldjoones jäänud samaks.

Inimene kui juhtum

1917. aastal, kui Tsaari-Venemaad raputasid tormilised sündmused, toimus USAs üks märkimisväärne sündmus, mis ei tundunud esialgu nii väljapaistev kui Venemaa omad. Nimelt ilmus trükist Mary Richmondi raamat "*Sotsiaalne diagnoos*". Siiani oli inimest käsitletud seoses teda ümbritseva välismaailmaga, selles töös aga käsitleti inimest kui indiviidi, kui juhtumit, näidates, et peale välise maailma mõjutab inimest ka tema siseilm. Siseilma mõju võib sageli olla välisilmast isegi tähtsam. 30-ndail aastail jäi see käsitlus tahaplaanile seoses humanistliku psühholoogia võidukäiguga, kuid *juhtumitöö* mõistet kasutati vähemal või suuremal määral sotsiaaltöös edasi. Viimasel ajal on hakatud juhtumitöö meetodit taas rohkem kasutama, sest selle järele on vajadus, mis on tingitud eelkõige töötute arvu suurest kasvust Euroopa Liidu maades. Töötud ei moodusta enam ühtset massi, nagu see oli varem. Nüüd võib nende seas kohata inimesi väga erinevatest ühiskonna kihtidest, kelle elutingimused ja probleemid üksteisest kardinaalselt erinevad. Sellega seoses omandabki allikaõpetuse kuldreegel suure tähtsuse. On selge, et aidates kliendil lahendada tema probleemi, ei saa me tugineda ainult temale kui ainuallikale, vaid peame kasutama ka taustallikaid. Vajame informatsiooni kliendi varasema

elukäigu ja praeguse olukorra kohta. Sotsiaaltöös on taustallikate kontrollimine eriti tähtis, sest abivajaja poolt antud informatsioon võib olla poolik, tahtlikult moonutatud või ajendatud hetkeemotsioonist. Seetõttu kaardistab arukas sotsiaaltöötaja kohe taustallikad, mille abil saadud informatsiooni kontrollida. Mind on allikaõpetuse kuldreegel praktilises töös palju aidanud. Usaldusväärsete taustallikate abil võin ma aega raiskamata küsimuse lahendada.

*Allikaõpetus - ajaloo abiteadus, mis uurib ajalooallikate analüüsimise ja kasutamise teooriat ning metoodikat (ENE 1. köide, 1985 - *Toim.*)

Mõttevahetus

KES ON SOTSIAALTÖÖTAJA JA MILLISED ON NÕUDED TEMA TÖÖLE?

Valter
TÜ Pärnu Kolledži lektor

Parve

M.S.W.

Taust

Kaubandus -Tööstuskoda on sotsiaalministeeriumi tellimusel välja töötamas hoolekande spetsiifiliste funktsioonide täitmiseks vajalike põhikutsete kvalifikatsiooni- ja kutseomistamise süsteemi. Esimesena valmis sotsiaalhooldaja kvalifikatsioonistandard (vt k.a. Sotsiaaltöö nr1), praegu on käsil sotsiaaltöötaja kutsega seonduv. Nimetatud eesmärgil loodud töögrupp on sel sügisel kolm korda koos käinud ja jõudnud kvalifikatsioonitasemetele sõnastamiseni. Kuna ettevalmistatav otsustepakett saab tõenäoliselt aluseks ametipalga diferentseerimisel ja puudutab niiviisi paljusid hoolekandes töötavaid spetsialiste, peaks neil olema nii teavet toimuvast kui ka võimalus oma arvamust avaldada. Sel eesmärgil on alljärgnev visand ka lugeja ette toodud. Autor ei ole ülalviidatud töögrupi liige, kuid tal on puudujaid asendades olnud võimalus selle tegevuses paar korda osaleda, samuti on võrdluseks käepärast mõningad materjalid sotsiaaltöötajate täiendkoolitusest Leedus (Phare Consensus projekt nr zz-9505-01-52).

Üks võimalus sotsiaaltööd kirjeldada

Sotsiaaltöötajal on oma teadmisi, oskusi ja kõlbelse enesekontrolli mehhanismi vaja nende ülesannete täitmiseks, mis seisavad tema tööandja ees. Kui selleks on kohalik omavalitsus, siis kirjeldavad neid funktsioone mitme taseme õigusaktid; kui äri -või aateühing, siis valdavalt needsamad seadused rõhuasetusega sotsiaalteenuste osutamisele. Et lugejale on nimetatud regulatsioonid tõenäoliselt tuttavad, siis asun grupeerima enamlevinud rakendusi (minu kompetents -9 aastat praktilist hoolekannet). Klassifikaatoriks võtan vastutuse ulatuse. Teadmiste/oskuste loetelu on taotluslikult mittetäielik, et markeerida vaid mõnda olulisemat ja jätta ruumi mõttevahetusele.

NB! Kõrgema astme vastutus sisaldab sellele eelnevaid.

Vastutusastmed

I. Töö tugiisikuna - ühe või mitme, üheaegne või järjestikune suuresti sarnaste probleemidega klientide toimetuleku pidev toetamine ning edendamine.

Vajalikud teadmised ja oskused: arengupsühholoogia ning konkreetse riskigrupi iseärasuste tundmine, väga hea suhtlemis-, koostöö- ning motiveerimisoskus, tolerants, pühendumus. Vähemalt kutsekõrgharidus.

II. Klienditöö asumis või asutuses (vallas, linnaosas, koolis, vanglas jne): pöörduja vastuvõtt - tema informeerimine ja konsulteerimine, probleemi äratundmine ja sõnastamine, koos kliendi või tema esindajaga abistamisplaani koostamine ja elluviimine, sotsiaaltoetuste ja humanitaarabi määramine, kliendi huvide esindamine jne; keerulisematel puhkudel probleemi üleandmine pädevamale spetsialistile.

Vajalikud teadmised ja oskused: kõrvalekallete ja sobilike teraapiavormide ning hoolekannet reguleerivate õigusaktide tundmine; intervjuerimis- ja grupitöö oskus, tahe ja oskus meeskonnatöökäitumise kaasamisel (loomisel). Säästva arengu printsiipide tundmine ning järgimine. Vähemalt kutsekõrgharidus.

III. Kõik eelnev jääb samaks, lisandub kogemusele, pedagoogilisele taktile ning eritreeningule tuginev õigus juhendada praktikanti, katseajaga või tingimisi atesteeritud töötajat või koordineerida hoolekandeametuse allüksuse tööd.

IV. Riskigrupi peaspetsialisti (sotsiaalnõuniku) töö - omavalitsuses, maakonnas ministeeriumis või mõnes muus riigiametis või sotsiaalteenuseid osutava asutuse juhina.

Vajalikud teadmised ja oskused: sotsiaaltöö teooria ja protsesside ning juhitava valdkonna regulatsioonide põhjalik tundmine ning nende piisav kasutamiskogemus; arengukava, eelarve ning projektide koostamise ja eelnõude algatamise oskus; teenuste osutamist sätestavate lepingute ettevalmistamise ning kvaliteedikontrolli oskus. Oskus, tahe ja vilumus tööks meediaga, et informeerida ja mõjutada avalikku arvamust.

Haridus - vähemalt bakalaureusekraad sotsiaaltöö alal.

V. Omavalitsuse, maakonnavalitsuse või ministeeriumi osakonna või riigiameti juhataja.

Vajalikud teadmised ja oskused: oskus juhtida organisatsiooni, tunda sidusvaldkondade funktsioneerimist selleks, et teha tõhusat koostööd; oskus mõista sotsiaalseid protsesse ja teadmised selles valdkonnas nii regionaalsel kui riikidevahelisel tasandil, koostöövõime ja oskused. Osata ja tahta algatada seaduseparandusi, olla aktiivses suhtlemises avalikkusega.

Haridus - vähemalt magistrikraad sotsiaaltöö alal.

Vaja on kutsekirjelduse ja diferentseerimise aluste arutelu

Nagu öeldud, ei pretendeeri esitatud loetelu lõpetatusele ega ole ka ainuvõimalik. Kuid kvalifikatsioonistandardi (selle astmestiku) loomise loogiliseks eelduseks (komponendiks) on sotsiaaltöötaja kutsekirjeldus, sest alles seejärel saab tekkinud tervikut n.ö tükeldama hakata. Muidugi võib ka vastutuse kasvu alusel struktureeritud tervik (nii nagu mina selle siin olen esitanud) olla kvalifikatsioonitasemete aluseks kindlaksmääramisel, kuid ma arvan, et on teisi (ja ehk paremaid) mooduseid, kuidas kirjeldada sotsiaaltöötaja kutset ning ette kujutada tema karjääri. Loodan, et vallandub konstruktiivne kriitika, vaieldavusi ja küsitavusi selleks on eespool piisavalt. Näiteks: kas klienditöötaja, kelle võimekusest väga suurel määral sõltub sotsiaalsete probleemide tegelik leevenemine Eestis, professionaalse edenemise laeks on III aste (NB! - sellega on seotud palk) ja kas ta enam soovides peaks hülgama oma vaieldamatu kompetentsi? Ja veel - kas suhteliselt kitsalt spetsialiseerununa (näiteks lastekaitsealal) kõrgemale vastutusastmele liikudes tuleb omandada enam-vähem võrreldav kompetents ka teiste

riskigruppide (kodutud, puuetega isikud jne) hoolekandes? Ehk oleks õigem lugeda sotsiaaltöökäsi vaid vahetut tegelemist abivajajate probleemidega, jagada see tegevus professionaalse võimekuse alusel astmeteks (I. kuni V.) ning juhtimise või juhendamisega kaasnevat vastutust kompenseerida vaid lisatasuga? Viimasel juhul võib ette kujutada olukorda, kus kliente teenindav V. astme sotsiaaltöötaja on paremini tasustatud, kui III. astmelt juhataja kohale kandideerinu. Kuidas oleks õigem?

Kui loodetav arutelu tekib, võiks olla sobiv koht sellest kokkuvõtete tegemiseks sotsiaaltöö II kongress 2001. aasta augustis. Jõudu väitlejatele!

Mõttevara

JAKOB HURT on öelnud:

"Armas jõuluõhtu kogudus! Mõni sada aastat tagasi oliwad ka Wittenberis jõulud tulemas. Lutherus ja tema abikaasa Keete valmistasiwad pühi ette: Lutherus oma kirjutuslaual istudes, piibel ees, jõulu jutlust kokku mõeldes, - Keete toast kööki ja köögist tuppa käies nagu meie perenaised. Korraga läheb kirjutuskambri uks lahti, Keete waatab sisse ja hüüab kärsituma, pool pahase häälega: "Doktori herra istub, ei kuule ega kawatse, et väikene Hans kätkis nutab, et kiwi peaks ärdaks minema. Mina pean ju ommeti täna paremaid pühi palukesi muretsema; küll wõiks siis ka doktori herra ükskord oma kirjutuslaualt kätki juurde minna ja Hansukest unesse kiigutada." Wiibimata ja lahke näoga läks usuisa kätki juurde ja hakkas last kiigutama, nagu Keete oli käskinud. Oma armast pojakest waigistades ja waadates, käisiwad pühad liigutused Lutheruse südamest läbi. Tema veel mõtles Petlemma pääle ja mõtted tõusiwad taewa poole. Waimus nägi tema Issanda inglit aupaistmises karjaste juures seiswat ja kõrv kuulis taewa wäehulga kiituselaulu. Ta imestas ja imestas jälle, et Isa igawene Poeg meie patuste pärast niisamasuguseks nõdraks inimeselapsukeseks on saanud, kui tema Hansukene. Millest süda täis, sellest käib suu üle. Harjunud kätkilaulu asemel laulis Lutherus heleda häälega waimulikku jõululaulu, aga mitte nõnda, kui meie laulame, et ta salmid lauluraamatust ja wiisi noodiraamatust oleks wõitnud. Ei mitte nõnda! Kätki siia ja tänna kiikumine pani tema keele pääle üsna uue wiisi, usklik hing löi uuele wiisile ka koguni uued sõnad ja tema huulte päält tõusis see laul:

Ma tulen taewast ülewelt,
Häid sõnumid toon teile säält,
Neid toon ma teile rõõmuga,
Neid tahan mina kuuluta. j.n.e...

Armas jõuluõhtu kogudus! Mõni ehk teie hulgast ütleb: "See on küll armas ja kena jutt, aga see pole ju mitte ewangelium." Mina kosten: Ewangeliumi sõnad ei ole mitte eluta kõwad kiwid, mis püha kirja unikusse on pandud, waid nad on elawad seemneterad Jumala armuaidas, prohwetite ja apostlite salwed. Säält külwatakse neid inimeste südame põllu pääle ja nemad lähewad kaswama, kui põld aritud maa on, ja kaswatawad wäga mitmesugust hääd wilja. Nad kaswawad kalliks toiduks, mis inimeste lihaks ja wereks muutub. Nad muutuwad ka inimeste kombeteks ja wiisideks, mis kaunid näha, ja juhtumisteks ja jutustusteks, mis kaunid ja õpetlikud kuulda. Üks niisugune jutustus on ka meie tänane jõuluõhtu jutt Lutheruse elust. Ta on eluks saanud ewangelium."

Koostanud Jüri Raudsepp

Jõulukuule sobilikuna tundunud mõttevara olen leidnud dr. Jakob Hurda (22.07.1839-13.01.1906) jõuluõhtu jutlusest "Kiitke Jehoowat öö aegus". See on avaldatud tema jutluste kogus "Elu walgus", mis ilmus Tallinnas August Buschi kirjastusel 1907. aastal. Autori "eeskõne" on dateeritud "St. Peterburis 10. talwekuu päewal 1900.", kus ta oli aastail 1880-1901 Peterburi Jaani koguduse õpetajaks. Jakob Hurda kirjaviis muutmata.